

Op weg naar volwassenheid

Inhoudsopgave	
1. Inleiding	3
1.a. Aanleiding onderzoek	3
1.b. Doel onderzoek	3
1.c. Resultaat	4
2. Over welke jongeren hebben we het?	5
Overbelaste jongeren / Probleemjongeren / risicojongeren	5
Jongeren met een lichte verstandelijke beperking	5
Spookjongeren	6
Onzichtbare jongeren	6
Zwerfjongeren / Dak- en thuisloze jongeren	6
Voortijdig schoolverlaters	6
3. Welke wetten zijn van toepassing	8
4. Wat is de Haarlemse doelgroep	10
4.a. Cijfers Haarlemse jongeren	10
4.b. Bereikbaarheid voorzieningen voor jongeren	12
5. Knelpunten en oplossingsrichtingen	14
5.1. Ervaringen jongeren	14
5.2. Ervaringen ouders	19
5.3. Leefdomein 'Zorg'	21
5.4. Leefdomein 'Leren en werken'	24
5.5. Leefdomein 'Wonen'	27
5.6. Leefdomein 'Inkomen en Financiën'	29
5.7. Leefdomein 'Veiligheid'	31
5.8. Algemene knelpunten	32
6. Tot slot	40
7. Bronnenlijst	41

1. Inleiding

1.a. Aanleiding onderzoek

Met de decentralisaties van de Jeugdwet, de Wet maatschappelijk ondersteuning (Wmo) en de Participatiewet zijn per 1 januari 2015 nieuwe taken naar de gemeente gekomen op het gebied van jeugdhulp, jeugdzorg, begeleiding, beschermd wonen en re-integratie. De intentie van de wetgever was dat er met de decentralisatie samenhang zou ontstaan tussen de verschillende wetten in het sociaal domein, en in de uitvoerende regelgeving die bij de gemeente zou komen te liggen. Vastgesteld wordt nu dat, hoewel een groot deel van de nieuwe taken goed zijn ingevuld en er al veel werk is verricht in de afgelopen jaren, er een aantal situaties zijn waar knelpunten en lacunes optreden in de praktijk. Met name op de aansluiting van de wettelijke kaders ervaren professionals en cliënten nu problemen en onduidelijkheden.

Door de formele splitsing van hulp aan jongeren tot 18 jaar vanuit de Jeugdwet, en hulp aan volwassenen boven de 18 jaar vanuit de Wmo, ontstaat er een juridische scheiding die in de praktijk zorgt voor een ‘harde knip’ voor jongeren die 18 jaar worden. In de Jeugdwet is gekozen voor een leeftijdsgrens van 18 jaar, om tegemoet te komen aan het uitgangspunt van één uniforme leeftijdsgrens. Alhoewel de problematiek rondom de 18-jarige leeftijd ook onder de oude wetgeving zorgde voor problematiek in het overgangsbeleid van jeugdzorg naar ‘volwassenzorg’, wordt de periode voor de decentralisatie in het sociaal domein buiten beschouwing gelaten. Jongeren die voor 2015 hulp ontvingen onder de oude regelingen zijn ondertussen overgegaan naar andere maatregelen, of behoren gezien hun leeftijd niet meer tot de doelgroep van dit onderzoek.

In de praktijk zorgt de formele splitsing tussen Jeugdwet en Wmo, waarbij de 18-jarige leeftijd de grens vormt, voor nieuwe scheidslijnen en schotten die de ondersteuning van jongeren onderbreken. Dit leidt binnen de gemeente Haarlem in de samenwerking tussen verschillende afdelingen tot knelpunten, maar ook in de samenwerking met ketenpartners en zorgaanbieders. De gewenste samenhang in wetten in het sociaal domein blijken in de praktijk niet vanzelfsprekend, en vragen nieuwe samenwerkingsverbanden tussen professionals en uitwisseling van kennis tussen de verschillende domeinen en partners.

De gemeente heeft het initiatief genomen om een analyse te maken van de knelpunten ‘rondom 18’. In dit rapport ‘Op weg naar volwassenheid’, zijn de uitkomsten van het onderzoek te lezen, en geven we antwoord op de vraag welke knelpunten zich in de praktijk voordoen, zowel op ambtelijk niveau als in samenwerking met de ketenpartners. De analyse is als bijlage toegevoegd. Onderzocht is welke knelpunten jongeren, ouders, zorgaanbieders en interne collega’s ondervinden in de begeleiding en ondersteuning van jongeren die richting zelfstandigheid gaan. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden op alle leefdomeinen; zorg, leren en werken, wonen, inkomen en veiligheid. Het resultaat is niet alleen het inzicht in de omvang en thematiek van de knelpunten, maar ook oplossingen en een actieprogramma om te zorgen voor een sluitende keten van aanbod.

1.b. Doel onderzoek

Met het bereiken van de 18-jarige leeftijd verandert er veel in het leven van jongeren. Niet alleen mogen en kunnen jongeren meer, ze moeten vooral veel meer. Het bereiken van de 18-jarige leeftijd brengt nieuwe verantwoordelijkheden mee voor bijvoorbeeld financiën en een zorg- en aansprakelijkheidsverzekering. Dit vraagt veel van alle jongeren, maar voor de jongeren die gebruik maken van voorzieningen vanuit de Jeugdwet vindt er nog een grote verandering plaats; de overgang naar een andere zorgwet en alle gevolgen die deze wijziging met zich mee brengt.

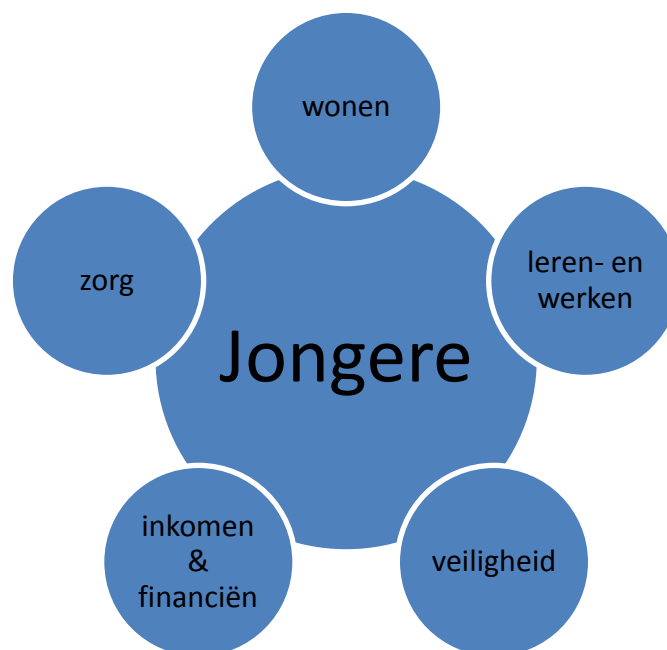
Het nieuwe takenpakket van de gemeente biedt alle mogelijkheid om jongeren volledige ondersteuning te bieden en deze logischerwijs op elkaar af te stemmen. Dit vraagt om een transformatie van de huidige werkwijzen en het huidige aanbod, vanuit zowel aanbieders als gemeente(n). Vooral voor kwetsbare jongeren die extra ondersteuning ontvangen op weg naar volwassenheid is het noodzakelijk dat de systeemwereld voldoende aansluit bij hun leefwereld. Ondersteuning moet door kunnen lopen, ook als een jongere 18 jaar wordt.

Het doel van dit onderzoek is inzicht te geven in de knelpunten binnen huidige beleidsregelingen, interne regelgeving en in de samenwerking met partners in de begeleiding en ondersteuning van jongeren die de overgang maken van Jeugdwet naar Wmo, Wet langdurige zorg (Wlz), Zorgverzekeringswet (Zvw) en/of Participatiewet. Daarnaast is het doel van dit onderzoek inzichtelijk te krijgen of er voldoende passend aanbod is voor deze specifieke doelgroep. Uiteindelijk streeft de gemeente er naar jongeren op een passende manier, en zonder onderbreking van zorg, te kunnen begeleiden naar zelfstandigheid.

1.c. Resultaat

Met dit voorstel zetten we in op het verbeteren van doorlopende ondersteuning aan jongeren als daar behoefte aan is, ook als een jongere 18 jaar wordt. Als gemeente willen we jongeren op een passende manier, en zonder onderbreking, begeleiden naar zelfstandigheid. Dat betekent dat we inzetten op bereikbare voorzieningen voor alle jongeren die hier behoefte aan hebben.

In dit onderzoek worden alle knelpunten in de beschikbaarheid en aansluiting van passend aanbod voor jongeren, op het grensvlak Jeugdwet en Wmo/Wlz/Zvw en/of Participatiewet geanalyseerd. Dit leidt tot concrete oplossingsrichtingen en aanbevelingen op alle leefdomeinen; wonen, leren- en werken, inkomen, zorg en veiligheid.¹ Deze concrete oplossingen worden vertaald in een actieprogramma ‘op weg naar volwassenheid’.

¹ Nederlands Jeugd Instituut, De leefdomeinen zoals gebruikt door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) worden samengevoegd tot vijf domeinen die binnen de gemeente Haarlem van toepassing zijn: zorg (gezondheid, hulp en ondersteuning), wonen, leren en werken (werk en onderwijs), inkomen & financiën en veiligheid.

2. Over welke jongeren hebben we het?

Voor alle jongeren die richting volwassenheid gaan verandert er veel en zijn er veel beslissingen te nemen. Volg je een vervolgstudie, ga je een baan zoeken of op jezelf wonen? De grootste groep jongeren redden zich redelijk in dit proces naar volwassenheid. Met vallen en opstaan, en ondersteuning van ouders en vrienden, gaat het zo goed als vanzelf. Er is ook een groep jongeren bij wie dit niet vanzelf gaat. Een groep die kwetsbaar is en problemen hebben op één of meerdere leefdomeinen. Bijvoorbeeld als het gaat om onderwijs, om werken, om zelfstandigheid of psychische problematiek. Er worden vele definities gebruikt om deze ‘kwetsbare’ jongeren te omschrijven, waarbij er soms overlap is in de gedefinieerde jongeren. Binnen het onderzoek zijn een aantal knelpunten naar voren gekomen die niet voor alle jongeren tot problemen leiden. Om de verscheidenheid in definities enigszins te kaderen volgt hieronder een aantal veelgebruikte definities.

Overbelaste jongeren / Probleemjongeren / risicjongeren

Overbelaste jongeren worden vaak gedefinieerd als jongeren die meervoudige problemen ervaren, oftewel multiproblematiek, vanuit bijvoorbeeld persoonlijke problemen; gezinsproblemen of gedragsstoornissen. Risicjongeren worden vaak gedefinieerd als jongeren die feitelijk overbelast zijn, maar hierdoor een bedreiging vormen voor hun lichamelijke, psychische, sociale of cognitieve ontwikkeling. Probleemjongeren vertonen ‘probleemgedrag’ of veroorzaken overlast, ook hier ligt multiproblematiek aan ten grondslag en is er veel overlap zichtbaar in de verschillende definities.

Jongeren met een lichte verstandelijke beperking

Er is geen eenduidige definitie van jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB). De DSM-IV-TR, het handboek voor psychiatrische diagnoses, definieert licht verstandelijke beperking als een ‘intellectual disability’, waarbij een zwak geestelijk vermogen het dagelijks leven bepaald. Daarbij hanteren ze een individuele intelligentie quotiënt van 50-55 tot 70.² De praktijkdefinitie verschilt hier enigszins van. Daarbij omvat de definitie niet alleen een verwijzing naar het IQ, maar ook naar de mate van ondersteuningsbehoefte en beperking in sociaal aanpassingsvermogen. Door deze toevoeging kunnen ook jongeren met een IQ van 70 tot 85 onder de definitie vallen als er sprake is van beperkingen in het aanpassingsgedrag van de jongere. Deze beperkingen hangen met elkaar samen, en uiten zich op (ten minste) twee van de volgende gebieden: communicatie, zelfverzorging, zelfstandig kunnen wonen, sociale en relationele vaardigheden, zelfstandig beslissingen nemen, functionele intellectuele vaardigheden, werk, ontspanning, gezondheid en veiligheid; en bijkomende problematiek, zoals leerproblemen, een psychiatrische stoornis, lichamelijke problemen, problemen in het gezin en sociale omstandigheden.³

Binnen het onderzoek kwam vaak naar voren dat licht verstandelijk beperkte jongeren nog te vaak niet (h)erkent worden en op een te hoog niveau worden ingeschat. De jongeren zijn erg ‘streetwise’ en niet op hun mondje gevallen, maar lopen daarbij het risico hun eigen mogelijkheden te overschatten en hun beperking (te) goed te verbloemen. Een deel van de LVB-jongeren is onzichtbaar voor instanties, omdat ze grotendeels kunnen worden opgevangen door een sterk netwerk of ouders die het zelf oplossen. Binnen de kwetsbare doelgroep waar binnen het onderzoek mee gesproken is, vormt het voor een deel een (zichtbare) belemmering.

² Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, <http://www.dsm5.org/psychiatrists/practice/dsm>

³ Beer, Y. de (2011). De Kleine Gids. Mensen met een lichte verstandelijke beperking. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Spookjongeren

Jongeren die van de radar zijn, niet staan ingeschreven in de Basisregistratie Personen maar die wel (ergens) in de gemeente leven worden ook wel ‘spookjongeren’ genoemd. Ze kunnen zijn uitgeschreven uit het bevolkingsregister of op een ander adres zijn geregistreerd dan waar ze wonen. Zij hebben voor zover bekend geen (wit) werk, doen geen beroep op een uitkering (wat ook geen optie is zonder een inschrijving) en staan niet bij een school ingeschreven. Deze jongeren zijn deel van de groep risicojongeren. Doordat ze niet geregistreerd staan maken ze geen aanspraak op bijvoorbeeld een uitkering, kunnen ze zich niet inschrijven voor een woning of onderwijs en is het risico groot dat ze in de schulden en/of criminaliteit terecht komen. Een deel van deze jongeren zwerft dan ook op straat en is dak- en thuisloos. Tijdens het onderzoek zijn een aantal jongeren gesproken die hebben aangegeven een tijd ‘spookjongere’ te zijn geweest.

Onzichtbare jongeren

Tussen spookjongeren en onzichtbare jongeren zit veel overlap, beiden zijn uit beeld bij instanties, volgen geen onderwijs en zijn vaak niet of nauwelijks aan het werk. Het zijn jongeren die niet geregistreerd zijn als werkzoekende en hier ook geen ondersteuning bij krijgen vanuit het UWV of de gemeente. Het zijn jongeren die het contact met instanties zijn verloren, instanties die deze jongeren kunnen ondersteunen richting een baan dan wel onderwijs in het kader van de Participatiewet.

In tegenstelling tot spookjongeren staan onzichtbare jongeren wel in de Basisregistratie Personen, en is er dus een postadres. De gemeente heeft bij deze jongeren dus de mogelijkheid proactief te handelen om deze jongeren weer in beeld te krijgen. Volgens het landelijk beeld zijn het jongeren die niet willen of kunnen werken of leren, die een zorgtaak hebben of minder dan 12 uur werken. Landelijk gaat het om 5,4 procent van alle 15 tot 27-jarigen.

Zwerfjongeren / Dak- en thuisloze jongeren

Ook voor jongeren zonder vast woonadres of vast thuis zijn meerdere definities in omloop. Dakloze- en thuisloze jongeren zijn jongeren die geen vast onderdak hebben en thuisloos zijn. Voor dakloze jongeren zijn er speciale voorzieningen in de maatschappelijke opvang. De meeste zwerfjongeren zijn thuisloos en niet perse dakloos. Ze slapen niet letterlijk op straat, maar zwerven heen en weer tussen logeeradressen en slaappleaatsen bij specifieke voorzieningen voor zwerfjongeren. Deze jongeren zijn zichtbaar voor instanties als ze zich melden bij specifieke voorzieningen, maar behoren vaak ook tot de spookjongeren die geen adres hebben en dus geen post kunnen ontvangen.

Voortijdig schoolverlaters

Een voortijdig schoolverlater is een jongere tussen de 12 en 23 jaar, die niet (meer) naar school gaat en nog niet in het bezit is van een diploma op het niveau van de startkwalificatie (mbo niveau 2 of HAVO). Voortijdig schoolverlaters zijn tot hun 18^e jaar leer- en kwalificatieplichtig. Daarna vallen ze onder de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie (RMC).⁴ In dit onderzoek kwam deze doelgroep veelvuldig naar voren, omdat er veel overlap zit in jongeren die school op een (te) jonge leeftijd verlaten en jongeren die ondersteuning krijgen vanuit de Jeugdwet.

Thuiszitters

Volgens de leerplichtwet zijn kinderen en jongeren leerplichtig, en dus verplicht naar school te gaan, vanaf de leeftijd van 5 jaar. Aan het einde van het schooljaar waarin de jongere 16

⁴ Leerplein Midden- en Zuid-Kennemerland, <http://www.leerplein-mzk.nl/rmc-en-jouw-recht-op-onderwijs/>

jaar is geworden vervalt de volledige leerplicht. Vanaf 16-jarige leeftijd tot 18 jaar zijn jongeren kwalificatieplichtig, zolang er nog geen startkwalificatie is behaald. Thuiszitters zijn kinderen of jongeren die ingeschreven staan op een school en zonder geldige reden vier weken of langer afwezig zijn. Ook absoluut verzuimers (leer- en kwalificatieplichtige jongeren die zonder te beschikken over een vrijstelling niet op een school staan ingeschreven) zijn thuiszitters.⁵ Ook hier zit er veel overlap in de jongeren die zich binnen deze kwetsbare doelgroep bevinden.

⁵ Leerplein Midden- en Zuid-Kennemerland: <http://www.leerplein-mzk.nl/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht/>

3. Welke wetten zijn van toepassing

Met de decentralisatie van het sociaal domein heeft de gemeente de uitvoering in handen van meerdere wettelijke kaders en nieuwe bevoegdheden. Niet altijd duidelijk is welk wettelijk kader welk probleem aanpakt, en hoe in de praktijk meerdere wettelijke kaders samenkomen. Voor jongeren die 18 jaar worden en de overgang maken tussen de verschillende wettelijke kaders ontstaat hier een groot deel van het probleem. Wettelijke kaders hanteren verschillende leeftijdsgrenzen waarbij de aansluiting soms ontbreekt. De vraag is hoe er in de praktijk omgegaan wordt met deze verschillende kaders, wat dit betekent voor de inrichting van de jeugd- en volwassenzorg en welke sturing hier op mogelijk is.

De grootste overgang zit in de wetten die van toepassing zijn op ondersteuning en hulp, waarbij met name tussen de Jeugdwet en Wmo een grote overgang zit het gebied van jeugdhulp. Jeugdhulp valt wettelijk gezien tot 18 jaar onder de Jeugdwet. In bepaalde gevallen kan jeugdhulp geboden worden tot 23 jaar, de zogeheten verlengde Jeugdwet. Dat kan als jeugdhulp is gestart voor de 18^e leeftijd, en voortzetting noodzakelijk is (artikel 1.1. Jeugdwet). Dat betreft in de praktijk vooral de hulp die voorheen op grond van de Wet op de Jeugdzorg werd geboden. Het gaat dan om bijvoorbeeld pedagogische gezinsbegeleiding, opvoedondersteuning, vaardigheidstrainingen en pleegzorg. Deze ondersteuning kan doorlopen tot de 23-jarige leeftijd als vóór het bereiken van de leeftijd van 18 jaar al jeugdhulp is ontvangen en is bepaald dat jeugdhulp noodzakelijk is. De hulp houdt in ieder geval op als de jeugdige 23 jaar wordt. Tot slot is jeugdhulp na het 18e levensjaar ook mogelijk voor de jeugdige voor wie is bepaald dat, na beëindiging van jeugdhulp die was aangevangen voor het bereiken van de 18-jarige leeftijd, binnen een termijn van een half jaar hervatting van de jeugdhulp noodzakelijk is.

Voor andere vormen van jeugdhulp geldt wel de leeftijdsgrens van 18 jaar. Jeugdhulp die bijvoorbeeld verstrekt wordt in verband met een psychische stoornis of een verstandelijke beperking, en jeugdhulp die voorheen viel onder het begrip begeleiding, persoonlijke verzorging en kortdurend verblijf (als in de AWBZ) houdt gewoon op bij 18 jaar. Deze vormen van zorg zijn na het bereiken van het 18e levensjaar als voorziening, recht of aanspraak verkrijgbaar op grond van de Wmo, AWBZ of Zvw.⁶

Er zijn niet alleen wetten van toepassing die betrekking hebben op ondersteuning en hulp, daarnaast zijn er ook wetten die bepalen welke gemeente verantwoordelijkheid draagt (het woonplaatsbeginstel) die de uitvoering in de praktijk kunnen belemmeren. In de Jeugdwet is de woonplaats van de gezagdrager bepalend voor de inhoudelijke en financiële verantwoordelijke gemeente, voor het aanbieden van jeugdhulp aan een jongere. In de praktijk is 'de juiste woonplaats' alleen niet altijd eenvoudig vast te stellen.⁷

Een ander voorbeeld is het gedwongen kader, vrijheidsbeneming met het oog op opvoeding en bescherming mag wettelijk gezien alleen tot 18 jaar. Een landelijk geluid is dat er geen juridisch instrumentarium bestaat om zorg aan kwetsbare jongvolwassenen door te laten lopen, tenzij vrijwillig ontvangen. Vanaf 18-jarige leeftijd bestaat nog wel de optie een curator toe te wijzen, of een bewindvoerder en / of mentor, alleen hebben zij geen bevoegdheid tot gedrag dan wel enig middel om grip op een verblijfplaats te houden.

Om een beeld te schetsen van de omvang van de wettelijke kaders en met name de knip die er op veel terreinen zit rondom de 18-jarige leeftijd, volgt een overzicht in relevante wetgeving voor jongeren. Het overzicht onderstreept met name de complexiteit en omvang van de verschillende kaders die continuïteit in zorg en ondersteuning niet eenvoudig maken.

⁶ Regels over de gemeentelijke verantwoordelijkheid voor preventie, ondersteuning, hulp en zorg aan jeugdigen en ouders bij opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen (Jeugdwet) TK 2012-2013, 33 684, nr. 3, (p. 122).

⁷ https://vng.nl/files/vng/publicaties/2014/20141119_factsheetwoonplaatsbeginstel.pdf

Leeftijd Domein	16-17 jaar	18-23 jaar	➤ 23 jaar	
Onderwijs				PO Passend onderwijs
	Leerplichtwet PO WPO WEC WOW	WVO en WEB: PO WHO RMC / WEC	WHO	WPO Wet op het primair onderwijs
Ondersteuning en hulp				WEC Wet op de Expertisecentra
Maatschappelijke en psychosociale ondersteuning	Jeugdwet Wmo 2015	Wmo 2015	Wmo 2015	WOW Wijzigingswet Onderwijs wetten
Preventieve gezondheidszorg	Wpg Zvw	Wpg Zvw	Wpg Zvw	WVO Wet op het voortgezet onderwijs
Preventie	Jeugdwet Wmo 2015	Zvw Wmo 2015	Zvw Wmo 2015	
Jeugdhulp	Jeugdwet	Jeugdwet: Verlengde jeugdhulp		WEB Wet educatie en beroepsonderwijs
GGZ	Jeugdwet	Zvw	Zvw	WHO Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderwijs
Somatische zorg (cure)	Zvw	Zvw	Zvw	
Zorg (care)	Wlz	Wlz	Wlz	
Werk en inkomen				RMC Regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten
Werk	Burgerlijk Wetboek Arbeidstijdenwet	Burgerlijk wetboek Participatiewet	Burgerlijk wetboek Participatiewet	
Inkomen	Wet Minimumloon	Wet minimumloon Wet Stufi WSHO Participatiewet	Wet minimumloon Wet Stufi WSHO Participatiewet	WPG Wet Publieke Gezondheid
Wonen				Wmo Wet Maatschappelijke ondersteuning
Woonplaatsbeginsel	Burgerlijkwetboek			
Begeleiding bij wonen	Jeugdwet	Wmo 2015	Wmo 2015	
Veiligheid				Zvw Zorgverzekerings- wet
Bescherming	Jeugdwet (gedwongen kader)	Burgerlijk wetboek (mentorschap, bewindvoering en curatele)	Burgerlijk wetboek (mentorschap, bewindvoering en curatele)	Wlz Wet langdurige zorg
Maatregelen en straffen	Jeugdstrafrecht of Adolescenten- strafrecht	Jeugdstrafrecht of Adolescenten- strafrecht	Strafrecht voor volwassenen	Wet Stufi Wet Studiefinanciering
Reclassering	Jeugdreclassering Reclassering voor volwassenen	Jeugdreclassering Reclassering voor volwassenen	Reclassering voor volwassenen	WSHO Wet studievoorschot hoger onderwijs

Figuur 1: Wetgeving voor jongeren, Nederlands Jeugdinstituut, <http://www.nji.nl/nl/Wetten-18plus.jpg>

4. Wat is de Haarlemse doelgroep

4.a. Cijfers Haarlemse jongeren

In 2015 waren er volgens de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA) 12.553 jongeren in Haarlem in de leeftijd 15-23 jaar.⁸ Volgens de eindafrekening over 2015, aan de hand van de kwartaalcijfers van de jeugdzorgaanbieders hebben 2.547 kinderen en jongeren in de leeftijdscategorie van 0-23 jaar gebruik gemaakt van jeugdzorg of jeugdhulp. Van de jongeren in de leeftijdscategorie 16 tot 23 jaar zijn dit 523 unieke jongeren, de onderverdeling op leeftijd is hieronder zichtbaar in het figuur 1. Daarnaast zijn er jongeren in dezelfde leeftijdscategorie die gebruik maken van voorzieningen die zijn ingekocht vanuit de Wmo. Het overzicht in aantallen jongeren tussen de 18 en 23 jaar is zichtbaar in figuur 2.

Totaaloverzicht Jeugdwet									
Leeftijd	16	17	18	19	20	21	22	23	Totaal
Totaal aantal jongeren	136	152	148	51	26	6	3	1	523

Figuur 1: aantallen Haarlemse jongeren die vanuit Jeugdwet hulpverlening ontvangen, peildatum april 2016⁹

Totaaloverzicht Wmo							
Leeftijd	18	19	20	21	22	23	Totaal
Totaal aantal jongeren	20	25	29	50	43	25	192

Figuur 2: aantallen Haarlemse jongeren die vanuit de Wmo hulpverlening ontvangen, peildatum april 2016

Wat valt op?

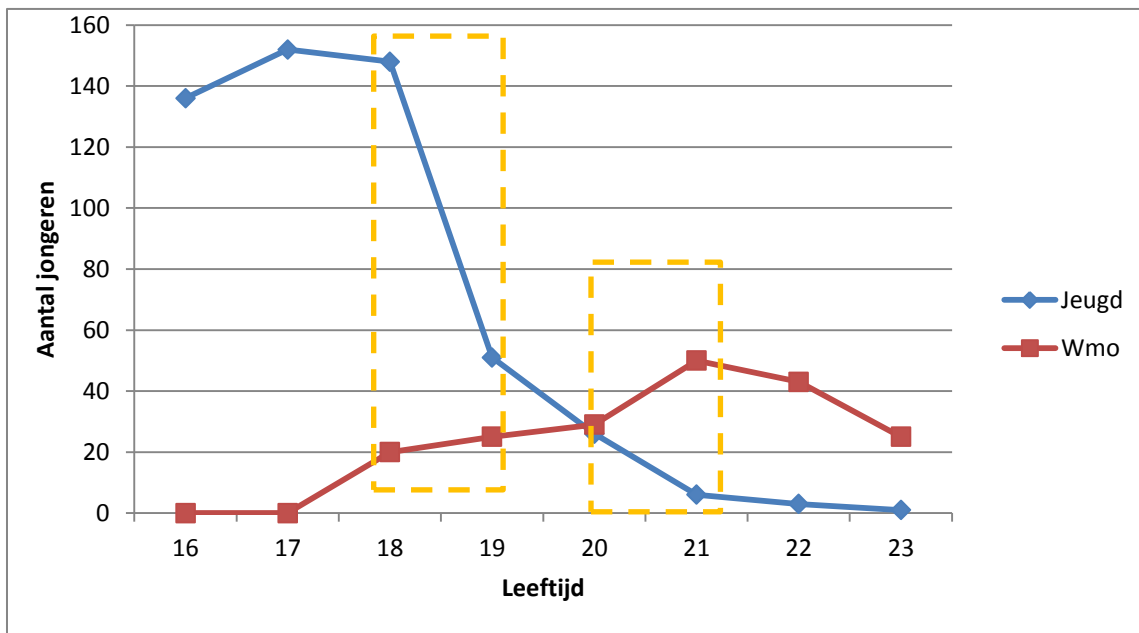
Opvallend is dat er relatief veel jongeren in de verlengde Jeugdwet zitten. Bijna 30% van de jongeren die op 18-jarige leeftijd hulpverlening ontvangen vanuit de Jeugdwet zit op 19^e jarige leeftijd nog in (verlengde) jeugdzorg. Hoewel dit aantal afneemt over de jaren, is er een minimale toename van 19-jarigen zichtbaar in de totale aantallen van Wmo. Het ‘overgangsgebied’ tussen 18 en 23 jaar laat een onevenredig snellere daling zien binnen de Jeugdwet dan dezelfde leeftijdscategorie stijgt binnen de Wmo (zie figuur 3, geel omrand gebied).

Dit ‘gat’ in aantallen tussen Jeugd en Wmo kan een aantal redenen hebben. Allereerst kan een jongere zijn uitbehandeld, en vanuit de Jeugdwet doorstromen naar zelfstandigheid. Ten tweede kan een deel van de jongeren de behandeling ook vrijwillig stop zetten, bijvoorbeeld omdat ze aangeven het zelf te kunnen (en willen) oplossen. Sommige jongeren zijn ‘klaar’ met de hulpverlening, met name jongeren die een groot deel van hun jeugdige leven in instellingen hebben doorgebracht. Een relatief hoog deel van de jongeren stroomt ook door naar de Verlengde Jeugdwet, zoals eerder aangegeven.

⁸ Landelijke Jeugdmonitor, <https://lokalejeugdspiegel.databank.nl/>

⁹ Kwartaalcijfers zorgaanbieders, eerste kwartaal 2015.

Tot slot tonen deze cijfers mogelijk ook aan dat de doorstroom richting Wmo nog niet optimaal verloopt voor jongeren, en er een leeftijdscategorie lijkt te ontstaan waarin jongeren minder hulpverlening ontvangen dan verwacht. Met name de snelle stijging van aantallen jongeren tussen de 20 en 21 jaar die instromen in Wmo is opvallend (het tweede omrande gebied in de figuur). Er is niet eenduidig vast te stellen wat de precieze reden is, maar de cijfers sluiten aan bij signalen dat jongeren van 18 jaar vrijwillig de hulpverlening stop zetten en zich op latere leeftijd realiseren dat ze toch hulp nodig hebben. Helaas zijn dit jongeren waarbij de hulpvraag groter is dan bij hun uitstroom op 18-jarige leeftijd, bijvoorbeeld op het gebied van schulden of geestelijke gezondheid.

Figuur 3: Aantallen Jeugd en Wmo per leeftijd

De hoge aantallen instroom via de maatschappelijke opvang in Kennemerland ondersteunen dit beeld. Jongeren komen via de Brede Centrale Toegang (BCT) of bijvoorbeeld het CJG en Kontext¹⁰ weer terug op de radar. Onderstaande cijfers laten zien hoeveel jongeren zich hebben aangemeld via de BCT. In 2015 hebben 120 jongeren in de leeftijd 18 tot 23 jaar zich gemeld bij de BCT, uitgesplitst op gemeentelijke instroom. De gemeente Haarlem heeft voor de maatschappelijke opvang een centrumfunctie, waardoor de BCT ook voor de regio de toegang vormt tot maatschappelijke opvang en aantallen niet alleen Haarlemse jongeren betreft.

Van de jongeren die zich aanmelden stromen er 46 daadwerkelijk door naar maatschappelijke opvang, bijvoorbeeld Spaarnezicht. Niet alle jongeren komen naar de BCT of het CJG voor opvang, er is ook een aantal jongeren dat voor advies of informatie aanklopt. De instroom van unieke cliënten die zich bij de BCT hebben gemeld is dan ook hoger dan de instroom naar maatschappelijke opvang. De instroom bij het CJG is niet bekend, uiteindelijk moeten alle jongeren via de BCT om gebruik te kunnen maken van maatschappelijk opvang. De Haarlemse jongeren vormen een klein 30% van de instroom bij de BCT.

¹⁰ Sinds 1 januari 2017 zijn Kontext en DOCK Haarlem samengegaan in DOCK Haarlem. Ten tijde van dit onderzoek en de gesprekken met jongeren was hier nog geen sprake van waardoor in de verdere analyse Kontext afzonderlijk wordt genoemd als partner.

Gemeente	Aantallen per gemeente in 2015
Beverwijk	9
Bloemendaal	1
Buitenregionaal	22
Haarlem	38
Heemskerk	4
Heemstede	2
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	1
Haarlemmermeer	23
Onbekend	4
Uitgeest	0
Velsen	13
Zandvoort	3
Totaal	120

Figuur 4: aantal unieke cliënten tussen 18 en 23 jaar oud die zich hebben gemeld bij de Brede Centrale Toegang in 2015, uitgesplitst naar gemeente van herkomst.

Unieke cliënten maatschappelijke opvang in Kennemerland	2013	2014	2015
OGGZ	435	434	426
Jeugdhulp		40	46
Economisch			

Figuur 5: aantal unieke cliënten tussen 18 en 23 jaar oud die jaarlijks gebruik hebben gemaakt van de maatschappelijke opvang¹¹.

4.b. Bereikbaarheid voorzieningen voor jongeren

Onderzocht is in hoeverre sprake is van voldoende bereikbaarheid van voorzieningen voor jongeren in Haarlem en in de regio Zuid-Kennemerland. De cijfers uit de vorige paragraaf laten zien dat er ruim 200 jongeren (boven de 18 jaar) van de verlengde Jeugdwet gebruik maken. Daarnaast zijn er een kleine 200 jongeren die vanuit de Wmo gebruik maken van begeleiding, in de leeftijd tot 23 jaar.

Dit zijn de jongeren die binnen de gemeente ‘bekend’ zijn, professionals geven aan dat er ook nog een flink aantal spookjongeren tussen de 18 en 23 jaar geen zorg ontvangt, maar dit mogelijk wel zouden willen dan wel nodig heeft. Dit is echter een blinde vlek als het aankomt op aantallen. De enige indicatie is het aantal jongeren dat via de BCT weer ‘op de radar’ terugkomt en hulpverlening ontvangt. Een deel van deze jongeren zal via maatschappelijke opvang (Spaarnezicht) richting begeleiding gaan. Een ander deel heeft mogelijk voldoende aan ambulante ondersteuning.

Bij bereikbaarheid moet er een onderscheid gemaakt worden tussen allereerst de vindbaarheid en zichtbaarheid van voorzieningen door jongeren. De letterlijke mogelijkheid om de voorzieningen te bereiken, en je bijvoorbeeld aan te kunnen melden bij een instantie als

¹¹ Gemeente Haarlem, Uitvoeringsprogramma maatschappelijke opvang 2016/2017.

je een hulpvraag hebt. Daarnaast is er sprake van het kunnen bereiken van passende voorzieningen, waarbij het gaat om de vraag of er voldoende passend aanbod is voor jongeren. Dit is eigenlijk een fase die volgt na aanmelding van jongeren bij voorzieningen. De vraag is dan of er het juiste perspectief kan worden geboden aan jongeren, en dat passend aanbod bereikbaar voor ze is.

Uit gesprekken met zowel aanbieders als jongeren blijkt dat, wanneer er een actieve hulpvraag is, jongeren de (juiste) instanties weten te vinden. Soms via vrienden die ze doorverwijzen, via het CJG of Kontext of via de BCT. De bereikbaarheid van voorzieningen als het gaat om vindbaarheid en zichtbaarheid van voorzieningen lijkt niet tot extra problemen te lijden. Alleen, jongeren die voorzieningen niet bereiken zijn vaak juist de ‘onzichtbare’ jongeren. Doordat ze niet bij een instantie op de radar staan, is onduidelijk of zij (bij een hulpvraag) de juiste instanties weten te bereiken.

Wel wordt duidelijk dat bereikbaarheid van passend aanbod geen vanzelfsprekendheid is en dat hier een knelpunt zit. Door wachtlijsten en trage doorstroom naar voorzieningen wordt jongeren die zich bij instanties melden weinig perspectief geboden. Het risico bestaat, en wordt gesignaleerd door professionals, dat jongeren hierdoor afhaken en (weer) verdwijnen in de onzichtbaarheid. Het bestaan van wachtlijsten zorgt voor onbereikbare voorzieningen, doordat de doorstroom laag is. Jongeren zitten hierdoor vaak in de wachtstand, wachtend op een plek die bij hun hulpvraag past. Met name jongeren die door willen stromen naar meer zelfstandigheid, naar bijvoorbeeld een KTC of een fasehuis, ondervinden lange wachttijden. Het ingekochte aanbod vanuit Wmo lijkt voor deze jongeren onvoldoende passend, aangezien het gezochte aanbod vaak gericht is op praktische zaken om zelfstandig te kunnen leven. Dit resulteert er in dat een groot deel van de jongeren gebruik wil maken van (woon)voorzieningen die vanuit de Jeugdwet zijn ingekocht, omdat deze het beste aansluiten. De druk op deze voorzieningen is dusdanig dat de doorstroom stagneert en de wachtlijsten toenemen. Daarmee is er een lacune in de bereikbaarheid van passend aanbod. Voor jongeren die niet doorstromen vanuit de Jeugdwet, maar vanuit een dak- of thuisloze situatie gebruik maken van maatschappelijk opvang is er ook een gebrek aan passend aanbod. Jongeren die zich via de BCT aanmelden voor hulp, tussen de 18 en 23 jaar, belanden in Spaarnezicht. Het doel van Spaarnezicht is een tijdelijke opvang te bieden voor jongeren; een noodoplossing als overbrugging naar passend aanbod. Maar, doordat jongeren traag doorstromen naar passend aanbod zitten jongeren ‘vast’ in Spaarnezicht. Er is zelfs een wachtlijst voor Spaarnezicht, waardoor jongeren uit wanhoop in een hotel worden geplaatst. In het kader van passend aanbod voor jongeren is dit een onwenselijke tendens. Het gebrek aan doorstroom vanuit Spaarnezicht sluit aan bij de vorige alinea. Daarbij gaat het hier om de bereikbaarheid van directe voorzieningen, die in eerste instantie overbruggend kunnen zijn in de vorm van Spaarnezicht, maar waarbij de motivatie van jongeren om hulp te ontvangen moet worden aangegrepen door ze direct perspectief op passend aanbod te bieden. Ook hier geldt een groot risico op jongeren die afhaken, omdat er niet of weinig perspectief wordt geboden. Deze lacune in het passend aanbod lijkt voor een groot deel veroorzaakt door een gebrek aan doorstroom naar zelfstandige woonruimte. Met name betaalbare zelfstandige woningen en een lichte variant van begeleid wonen lijkt onvoldoende aanwezig. Daarbij is niet het gebrek aan (ambulante) begeleiding bij wonen het probleem, maar de woning zelf. De lichte variant houdt in dat een jongere zelfstandig woont, en daarbij wekelijks een aantal uur ambulante begeleiding ontvangt.

De huidige inkoop van zorg zorgt voor vertraging in het toekennen van het meest passend aanbod. Jongeren boven de 18 jaar die bijvoorbeeld binnen Kenter Jeugdhulp een plek kunnen krijgen die passend is voor hun hulpvraag, kunnen deze vaak onnodig lang niet bereiken doordat het systeem en de contracten hier niet op ingericht zijn. Kenter Jeugdhulp is ingekocht vanuit de Jeugdwet, en hanteert de leeftijd van 18 jaar als eindpunt. Tenzij er

sprake is van verlenging onder de Jeugdwet. In de praktijk financiert de Wmo deze toekenning gezien de leeftijd van de jongere. Dit leidt er echter wel toe dat Wmo een officiële beschikking toe moet kennen, die zes weken in beslag neemt. Een onnodige vertraging door interne werkprocessen en verordeningen die zorgen voor onbereikbaarheid van in dit geval het best passend aanbod voor jongeren.

5. Knelpunten en oplossingsrichtingen

Er heeft een breed onderzoek plaatsgevonden naar knelpunten rondom de 18-jarige leeftijd, waarbij input is opgehaald bij alle afdelingen vanuit de ambtelijke organisatie die betrokken zijn bij jongeren rondom de 18-jarige leeftijd (financiën, werk & inkomen, onderwijs, jeugd, Wmo, veiligheid, schulddienstverlening), zowel beleidsmatige- als uitvoerende afdelingen. Daarnaast is gesproken met een groot deel van (jeugd)zorgaanbieders, of is op andere wijze de mogelijkheid geboden aan organisaties mee te denken over de knelpunten die zij voor hun doelgroepen zien. Er is gesproken met jongeren die de overgang van Jeugdwet naar Wmo hebben gemaakt, en de obstakels die zij tegen zijn gekomen én met jongeren die nog 18 moeten worden en de onzekerheden die zij zien voor hun toekomst. Tot slot zijn ook ouders betrokken bij het onderzoek, aangezien zij niet alleen zien waar hun kind tegen aan loopt, maar ook zelf tegen knelpunten aanlopen in het (willen) ondersteunen van hun zoon of dochter.

Met het achterliggende doel (een sluitende, continue zorgketen) in ons achterhoofd, zijn de knelpunten en oplossingen gestructureerd op leefdomein; zorg, leren en werken, inkomen en financiën, veiligheid en wonen. Daarnaast is er aandacht voor knelpunten die in de vernieuwde samenwerking tussen verschillende afdelingen, ketenpartners en zorgaanbieders zorgt voor uitdagingen.

5.1. Ervaringen jongeren

Er is gesproken met jongeren over de knelpunten die zij belangrijk vinden, vanuit het oogpunt van jongeren die nog 18 moeten worden en jongeren die al (een aantal jaar) 18 zijn geworden. Met behulp van (jeugd)zorgaanbieders zijn jongeren benadert met de vraag of ze mee wilden denken met de gemeente, en hun ervaringen wilden delen. Zo is bijvoorbeeld in het Haarlems jongerencentrum Flinty's een aantal jongeren gesproken onder begeleiding van GenerationWhy, daarnaast hebben er één-op-één gesprekken met jongeren plaatsgevonden, waarbij naar de jongeren toe is gegaan. Dat was bijvoorbeeld bij jongeren thuis, bij een zorgaanbieder op locatie, maar ook bij het CJG waar jongeren komen voor coachingsgesprekken. Daarbij is de vraag gesteld wat jongeren als positief hebben ervaren van de ondersteuning die ze hebben gekregen, maar ook waar ze tegen aan zijn gelopen op de verschillende leefdomeinen. Daarnaast is gevraagd hoe gemeente en zorgaanbieders jongeren beter kunnen helpen op weg naar zelfstandigheid. Een aantal onderwerpen uit onze systeemwereld bleken minder relevant voor jongeren, zoals bijvoorbeeld wie er achter de schermen betaald voor hun hulpverlener. Jongeren redeneren,

logischerwijs, vanuit hun eigen leefwereld en hoe ze zich daarin al dan niet gehoord of serieus genomen voelen. De leefdomeinen hebben dan ook puur gediend als leidraad in de gesprekken.

Leefdomein Zorg en ondersteuning

Jongeren geven aan dat er te veel doorloop van hulpverlening is geweest. Ze hebben weinig vaste gezichten om op terug te vallen en een stabiel netwerk op te bouwen. Het ontbreekt vaak aan een mentor of een maatje, waar ze voor langere tijd op terug kunnen vallen. Sommige jongeren voelen zich niet voldoende klaargestoomd voor een zelfstandig leven. Vooral jongeren die nog 18 moeten worden hebben geen idee wat ze moeten regelen (zorgverzekering, financiën etc.) maar ook jongeren die al 18 jaar geworden zijn hebben nog niet altijd voldoende overzicht van al hun verantwoordelijkheden en verplichtingen. In de woorden van een jongere: ‘je moet moeilijk veel regelen op je 18^e’. Jongeren die onder toezicht staan zijn bijvoorbeeld erg onzeker wat er hierna gaat gebeuren, op wie kunnen ze straks terug vallen als hun traject afloopt? De meeste jongeren hebben geen stabiel netwerk, soms geen ouders om op terug te vallen, geen familie en vragen zich hardop af wie er dan voor ze is mochten ze hulp zoeken.

Daarnaast zijn er ook jongeren die begeleiding krijgen op hun 18^e en vinden dat ze juist te veel betutteld worden. Het merendeel van de gesproken jongeren heeft een lange geschiedenis in (zorg)instellingen, en is er soms letterlijk en figuurlijk ‘klaar mee’. De bemoeizucht zorgt voor spanningen, vooral bij jongeren die bijvoorbeeld op hun 18^e nog altijd in groepsverband wonen en leven. Dit zijn jongeren die aangeven dat ze volwassen behandeld willen worden, ook al hebben ze soms nog ondersteuning nodig. ‘Spaarnezicht neemt mij niet serieus als volwassene’, aldus een jongere die vanaf zijn 14^e al op zichzelf is aangewezen. Het knelpunt lijkt hier dan ook een dunne lijn tussen het bieden van hulp, het toewerken naar volwassenheid maar ook het bieden van voldoende ruimte voor zelfstandigheid. Zorg mijdend gedrag is een groot risico onder jongeren die voor de wet volwassen worden en ineens zelf mogen bepalen of ze nog wel zin hebben in zorg. Vooral bij de groep jongeren die tot hun 18^e verplicht intern zaten, bijvoorbeeld via jeugdreclassering, wordt het bereiken van de 18-jarige leeftijd gezien als begin van het ‘eigen’ leven.

Jongeren erkennen dat, als ze zelf niet gemotiveerd zijn er niks zal gebeuren of veranderen. Jongeren die dit aangeven hebben vaak zelf de weg teruggevonden naar hulpverlening, vanuit hervonden motivatie en de ervaring dat het ze niet alleen lukt. De vraag of en hoe hulpverleners jongeren hierin kunnen motiveren is dan ook lastig. Leeftijd en adolescentie spreekt hier mogelijk een rol; afzetten tegen bemoeizucht maar de meerwaarde van hulpverlening nog niet kunnen zien. Jongeren geven aan dat hulpverleners te ver van ze af staan, niet weten wat jongeren mee hebben gemaakt en zich niet voldoende kunnen inleven. De gevoelsmatige afstand tussen hulpverleners en jongeren bevordert niet dat jongeren gebruik blijven maken van hulp.

Welwillende en gemotiveerde jongeren lopen daarnaast tegen vele schotten en dichte deuren aan. De gevoelsmatig afwijzende houding van bijvoorbeeld de afdeling werk- en inkomen zorgt voor onrust onder jongeren. Ze voelen niet dat de gemeente bereikbaar is, en zijn daarnaast ook angstig voor de doorwerking van de Participatiewet. Dit zijn jongeren die lang niet altijd in staat zijn een startkwalificatie te halen, die vaak al langere tijd geen onderwijs meer hebben gehad, maar voelen dat ze vanuit de Participatiewet alsnog richting school moeten. In de zoekperiode van de Participatiewet wordt met deze jongeren een scholingsgesprek gevoerd om te bekijken of zij in staat zijn onderwijs of een leer-werktraject te volgen. Dit beleid kan afschrikwekkend werken voor jongeren waardoor jongeren

vervolgens niet meer de moeite nemen om een uitkering aan te vragen en uit beeld verdwijnen. Jongeren delen onderling veel met elkaar, waardoor negatieve ervaringen kunnen blijven ‘rondzingen’ onder jongeren

Jongeren geven zelf aan dat het prettig is om met heldere, concrete doelen te werken richting zelfstandigheid. Bijvoorbeeld in het krijgen en houden van een dagelijks ritme, dagbesteding etc. Maar jongeren geven ook aan dat, om aan deze doelen te kunnen werken, een goede vertrouwensrelatie met hulpverleners noodzakelijk is. Er lijken dan ook een aantal basisbehoeften ten grondslag te liggen aan verder ontwikkeling van (kwetsbare) jongeren, zoals een vertrouwd gezicht, een veilige plek en een vorm van inkomen.

Leefdomein Leren en werken

Tijdens gesprekken geven jongeren aan dat ze zich minimaal begeleid voelen bij het zoeken naar werk of een vervolgopleiding. Jongeren weten vaak zelf nog niet wat ze willen of kunnen, eigenlijk net als hun ‘normale’ leeftijdsgenoten. Zo geeft een jongere aan dat hij het werkervaringstraject (WET) erg passief vond. Hij weet niet goed wat hij wil en kan geen goede vervolgopleiding kiezen. Alleen, bij WET vulde hij lijstjes in achter een computer als zijnde oriëntatie op wat er is, maar was er naar zijn idee te weinig praktische begeleiding en weet hij nog steeds niet wat hij wil.

Een andere jongere geeft aan dat hij bij Lijn5 achter een computer werd gezet, maar dat hij eigenlijk begeleiding zocht bij het opstellen van zijn CV. Die hulp vond hij uiteindelijk bij een CJG-coach, maar had hij al verwacht binnen zijn verblijf bij Lijn5. Eén jongere geeft aan dat hij graag zou willen werken, en letterlijk aan het wachten is op een stageplek of werkervaringsplek. Hij volgt een BBL-opleiding en wil graag in de bouw werken. Er lijkt alleen weinig diversiteit in het aanbod van erkende leerbedrijven, waardoor jongeren lang wachten op een passende plek, en niet voelen alsof er veel keuze is in aanbod.

Een aantal jongeren gaat naar speciaal onderwijs, sommige naar het NOVA-college en weer anderen vinden aansluiting van het VAVO, van oorsprong niet ingericht op deze jonge doelgroep maar op volwassenonderwijs. De meeste jongeren zijn onbekend met de aanwezigheid van CJG-coaches op scholen, en de eventuele begeleiding die er op scholen voor ze bestaat. Hoewel ze hier niet altijd behoefte aan hebben, kan dit uiteraard veranderen en is de hoop dat ze dan weten waar ze terecht kunnen met hun vraag. Ter illustratie, toen verteld werd aan de mentor binnen het NOVA-collega dat een jongere PDD-NOS had, vielen ook voor de mentor de puzzelstukjes op hun plaats. Jongeren willen soms hun uitdagingen verborgen houden, om maar geen stigma te krijgen, maar dit pakt niet altijd gunstig uit als docenten of begeleiders onvoldoende weten wat de achtergrond van jongeren is.

Het Leerplein geeft aan jongeren actief te benaderen, en te willen ondersteunen richting onderwijs. In eerste instantie via brieven, maar jongeren geven zelf aan deze hoogstwaarschijnlijk wel te hebben ontvangen maar dat ze ‘ergens op de stapel zijn terecht gekomen’. De benadering per brief lijkt niet aan te sluiten bij de jongeren die mogelijk wel welwillend is om weer naar school te gaan maar niet altijd de juiste route weten. Na de benadering per brief wordt er wel geappt, of gemaïld en eventueel een huisbezoek afgelegd. De communicatie tussen Leerplein en jongeren lijkt echter niet gelijk aan te sluiten bij de leefwereld van jongeren, waardoor kostbare tijd verloren kan gaan om de jongeren te bereiken. Uiteraard speelt een gebrek aan motivatie vanuit de jongere ook een grote rol bij het al dan niet openen van brieven, maar mogelijk kan meer (en in een eerder stadium) bij de leefwereld van jongeren aangesloten worden.

Wat bij een aantal jongeren ook meespeelt is dat ze nog niet in een stabiele situatie zitten. Voor sommige jongeren is werk of leren nog simpelweg een stap te ver. Dat geven professionals aan, maar ook jongeren zeggen dat ‘hun hoofd vol zit’. Doordat er bijvoorbeeld

gedragsproblematiek of psychische problematiek speelt die eerst aandacht vereist, staat onderwijs of geld verdienen tijdelijk op een lager pitje. De vraag is in hoeverre dit wordt geaccepteerd door alle professionals als een tijdelijke situatie, en in hoeverre wij als gemeente deze tijdelijkheid faciliteren met de benodigde middelen om een jongere verder te helpen richting zelfstandigheid en volwassenheid.

Leefdomein Inkomen en financiën

Een groot deel van de jongeren heeft aangegeven dat ze in de schulden zitten. Een aantal is actief begonnen met afbetalen, anderen proberen vooral hun hoofd boven water te houden. Jongeren die nog 18 moeten worden zien het risico van schuldenproblematiek wel degelijk, ook in hun vriendenkring, maar weten soms te weinig van hun eigen financiële situatie. Er is een algemene informatieachterstand, bij alle jongeren die 18 worden. Ook bij ouders lijkt niet altijd bekend wat jongeren op financieel gebied moeten regelen als ze 18 worden. Een jongere signaleerde dat jongeren met een buitenlandse vader of moeder hier extra moeite mee hebben, omdat hun ouders (ook) niet weten wat de regels en mogelijkheden zijn. Bijvoorbeeld dat je je zelf moet uitschrijven bij DUO, en je OV-chipkaart moet opzeggen als je stopt met studeren omdat dit allemaal terug betaald moet worden als er geen recht meer op was.

Jongeren geven aan onvoldoende te weten wat hun rechten zijn op studiefinanciering vanuit Duo, huurtoeslag of zorgtoeslag. Een aantal jongeren maakte daarnaast verkeerde keuzes waardoor ze nu in de schulden zitten. Het past met name bij de doelgroep van LVB-jongeren dat ze beïnvloedbaar zijn en hun keuzes niet altijd kunnen overzien, wat er bij een aantal jongeren toe heeft geleid dat ze in de schulden zijn beland. Dit zijn jongeren die niet altijd eenvoudig een baan vinden, en als ze er één vinden is het lastig deze baan te behouden omdat ze vaak net wat extra begeleiding nodig zijn die ze niet ontvangen. Een aantal jongeren heeft bewindvoering om de financiële situatie beter te stroomlijnen, alleen zo ver zou het niet moeten komen.

Tijdens de gesprekken hebben een aantal jongeren aangegeven dat ze graag zelfstandig zouden willen wonen maar hier het geld niet voor hebben. Hoewel een aantal jongeren aangeven dat de thuissituatie verre van ideaal is, en een aantal jongeren momenteel in Spaarnezicht verblijven, belemmert hun financiële situatie doorstroom naar de gedroomde zelfstandigheid. Het gebrek aan financiën of inkomen, de kwalificatieplicht, de participatiewet en de verplichte zoektermijn van vier weken, werken niet stimulerend dan wel faciliterend vanuit het perspectief van jongeren op weg naar zelfstandigheid.

Leefdomein Wonen

Met de jongeren is gesproken over de ideale en tegelijkertijd realistische woonomgeving. Meerdere jongeren geven aan dat ze vanuit hun jeugdzorginstelling te weinig zijn begeleid bij het zoeken naar woonruimte. De meeste jongeren geven aan dat ze het uiteindelijk zelf voor elkaar hebben gekregen, met moeite, waarbij het niet altijd legale woonruimte betreft. In het kader van zelfredzaamheid is het positief dat jongeren zelf huisvesting weten te regelen, maar jongeren voelen zich vooral onvoldoende begeleid of serieus genomen. Daarnaast geven jongeren zelf aan dat ze bijvoorbeeld naar Kontext gaan om hulp te ontvangen bij het zoeken naar een woning. Ook bevestigen een aantal jongeren dat ze zich hebben ingeschreven bij

de woningbouw en best zelf een plek kunnen vinden. Maatwerk lijkt ook hier een knelpunt te vormen, waarbij niet altijd de beste passende ondersteuning aan de jongere lijkt te worden geboden. Ook hier is een dunne lijn tussen jongeren die meer ondersteuning zouden willen en jongeren die het vooral zelf willen uitzoeken.

Daarnaast geven jongeren aan zich niet voldoende klaargestoomd te voelen voor zelfstandigheid in de betreffende periode, en lijken zorgaanbieders hier (in de ogen van jongeren zelf) steken te laten vallen. Of dit komt door een gebrek aan aanbod, of weerstand vanuit de jongeren is lastig te achterhalen. Jongeren geven echter aan dat er te weinig begeleiding is. Er is niet overal 24/7 begeleiding aanwezig bij instellingen, waardoor vooral in de weekenden de ‘remmen los’ gaan en jongeren makkelijk in oude gewoontes vervallen. Daarnaast geeft een jongere aan dat er bij het KTC te veel verschillende problematiek in één huis zat, die niet allemaal op de juiste manier konden worden aangepakt en tot onveilige situaties hebben geleid.

Jongeren die een beschermde woonplek kunnen (en moeten) krijgen bij bijvoorbeeld een RIBW lopen er tegenaan dat de indicatie niet kan verstuurd worden als ze bijvoorbeeld dakloos zijn en nergens staan ingeschreven. Als voorbeeld een casus waarbij de zorgconsulent de aanvraag niet kon versturen, omdat de jongere dakloos was, en de jongere terug bij af belandt en naar de BCT werd teruggestuurd. Hierdoor komt deze jongere uiteindelijk niet terecht op de wachtlijst voor RIBW, een plek die hem feitelijk al is toegezegd en noodzakelijk is vanwege zijn problematiek.

Een aantal jongeren geeft aan dat ze de woonsituatie binnen Spaarnezicht niet prettig vinden. Voor één jongere voelt het huis niet voldoende veilig, en is er een gebrek aan privacy. Met name bij opvang van jongeren die instromen in Spaarnezicht vanuit een thuissituatie is de omslag groot. Eén van de jongeren geeft aan dat zijn tijd er bijna op zat in het KTC, en dat hij naar Spaarnezicht zou worden gestuurd omdat hij geen zelfstandige woonplek had. Dit tegen zijn zin, omdat Spaarnezicht nog altijd een negatieve naam heeft onder jongeren, door bijvoorbeeld verhalen over drugsgebruik. Deze jongere geeft aan dat er geen begeleiding was vanuit het KTC bij het zoeken van een woning. Bij aankomst in het KTC was hem verteld dat hij er mocht zitten tot zijn 21e of zolang nodig was. Met de nieuwe Jeugdwet voelde deze jongere zich als nummertje behandeld en werd er een maximum gesteld aan het verblijf in het KTC van 1,5 jaar. Een voorbeeld waarbij passend aanbod niet voorop staat, maar hulpverlening wordt gebaseerd op een standaardtermijn. Professionals geven aan dat deze termijn is ontstaan vanuit een gemiddelde behandelduur, wat te begrijpen is, ware het niet dat het communiceren van een termijn afbreuk doet aan het gevoel jongeren maximaal te willen helpen.

Oplossing

Jongeren voelen zich onvoldoende geïnformeerd. Jongeren weten onvoldoende wat er op ze af komt, en waar ze terecht kunnen met praktische vragen. We gaan dan ook inzetten op het informeren van alle jongeren, het leren wat het is om 18 te worden, welke rechten ze krijgen maar vooral ook welke plichten. Er komt een algemene informatiebrief en applicatie voor alle jongeren én hun ouders. Daarin staan een aantal onderwerpen die ze verplicht moeten regelen op hun 18e, zoals een zorgverzekering, een aansprakelijkheidsverzekering etc.

Er wordt ook geïnformeerd over waar jongeren naar toe kunnen met vragen, bijvoorbeeld het stedelijk team van het CJG. We informeren jongeren over waar ze terecht kunnen voor financiële ondersteuning, voor verzekeringen etc.

Daarbij gebruiken we bestaande applicaties rondom dit onderwerp als voorbeeld voor een Haarlemse applicatie, zoals de Kwikstart-app. Daarnaast zijn er ook landelijk voorbeelden van informatiebrieven, bijvoorbeeld voor ouders (uw kind wordt 18, en nu?) en een website voor jongeren (‘je wordt 18, en nu). Er ligt al een flyer uit 2012 met de titel ‘18-/18+ in

Haarlem', gemaakt door preventiemedewerkers van de afdeling schulddienstverlening. Deze zal een update krijgen in het eerste kwartaal 2017, waarbij er ingezet wordt op een online variant. De informatie zal niet alleen naar jongeren en ouders worden gecommuniceerd, maar ook naar alle professionals rondom de jongere. Daarnaast zal de inhoud constant worden gemonitord, en zullen actuele ontwikkelingen worden aangepast.

Niet alleen de jongeren ontvangen een informatiebrief, ook ouders krijgen informatie over wat het betekent dat hun kind 18 gaat worden.

Een tweede oplossing ligt bij de jeugdzorgaanbieders en instellingen die jongeren begeleiden tussen hun 16^e en 23^e jaar. Verwacht wordt dat zij inzetten op de toekomst van jongeren en voorbereiden op zelfstandigheid. De praktijk laat echter zien dat veel jongeren zich helemaal niet voorbereid voelen. Er zit een gat tussen wat jongeren in de 'echte wereld' nodig hebben en wat de aanbieders ze bieden. In de verwerving van de inkoop van zorg vanaf 2018 zullen zorgaanbieders dan ook actief gestimuleerd worden jongeren praktischer voor te bereiden op hun toekomst. Een toekomstplan biedt voldoende ruimte om hier op in te zetten. Daarnaast is het merendeel van de jongeren al op vroege leeftijd bekend bij jeugdzorgaanbieders, en kan al vroeg gestart worden met een plan voor de toekomst. Daarbij is belangrijk dat het geen statisch toekomstplan wordt, maar een plan dat meegroeit met de jongere. Van belang is ook dat jeugdzorgaanbieders jongeren in hun eigen kracht gaan zetten, en ze zelf aan zet laten. Niet voor de jongere, maar met de jongere. En, door jongeren actief te betrekken zetten we in op voorkomen van vrijwillige uitstroom van jongeren die de hulpverlening zat zijn. Laat jongeren actief deel uitmaken van hun eigen toekomstplan. Maak dit toekomstplan domeinoverschrijdend, en zorg dat er continuïteit wordt geboden op alle leefdomeinen.

Een aanvulling hierop is dat zorgaanbieders deze toekomstplannen digitaal gaan maken, en het eigenaarschap hiervan bij de jongere leggen. De William Schikker Groep heeft hier momenteel een pilot over opgezet, de (nog te verwachten) resultaten van dit onderzoek zijn interessant voor de mogelijkheid tot bredere uitrol van digitale toekomstplannen. Het voordeel van een digitaal dossier is aan de ene kant dat de jongere zelf kan bepalen wie er toegang heeft tot welk onderdeel van zijn/haar dossier. Daarnaast kan de jongere het dossier zelf meenemen. Stel dat een jongere tijdelijk van de radar is en weer terug komt in een zorgtraject, kan het dossier zorgen voor enige continuïteit.

Tot slot een aantal tips van jongeren aan gemeenten; jongeren moeten eerst geholpen willen worden; het is persoonsafhankelijk welke hulp het best passend is; en vraaggericht werken moet voorop staan.

5.2. Ervaringen ouders

Leefdomein Zorg en ondersteuning

Ouders geven aan dat er veel onbekend is over de beschikbare voorzieningen voor hun zoon of dochter. Alle ouders geven aan dat ze weinig informatie hebben, maar ook niet voldoende weten waar ze terecht kunnen met hun vragen. Ouders weten niet wat ze allemaal moeten regelen als hun zoon of dochter 18 jaar wordt, en komen er (te) laat achter dat er veranderingen plaats zullen gaan vinden die van impact zullen zijn op de ondersteuning aan hun kind. Maar het lijkt een breder knelpunt, het gaat niet puur en alleen om de overgang in wetgeving rondom de 18-jarige leeftijd, in algemene zin voelen ouders zich te weinig

geïnformeerd om keuzes te kunnen maken. Ouders geven aan dat het niet altijd gaat over de optie tot financiële vergoedingen, maar over de behoefte om toegespitste informatie te ontvangen die van betrekking is op hun situatie.

Met betrekking tot regelgeving geven ouders aan dat ze door de bomen het bos niet meer zien. Niemand lijkt ouders mee te nemen in een meerjarenplan voor zoon of dochter, maar vooral ook in de mogelijkheden die er (ook binnen de Wmo) zijn om begeleiding en of ondersteuning door te laten lopen. Ouders geven aan dat ‘de goedkoopst adequate oplossing’ tot ergernissen leidt, omdat dit in hun ogen lang niet altijd de best passende oplossing is voor hun kind. Daarnaast ervaren ze een cultuurshock bij binnenkomst bij Wmo, niet alleen omdat de Wmo-casemanager hun zoon/dochter als een volwassene aanspreekt waar dit in hun ogen nog niet altijd kan, maar ook de mate van zakelijkheid en starheid die er lijkt te bestaan binnen de Wmo in tegenstelling tot de hulpverlening bij jeugd.

Ouders hebben vaak een jarenlang traject achter de rug, en geven aan dat ze zelf de regie hebben over het zorgtraject van hun kind. Maar, met de overgang naar volwassenheid is dit geen vanzelfsprekendheid meer. Ook hier zou meer ingezet moeten op een warme overdracht, niet alleen voor de ouders maar ook voor de zoon/dochter. Daarbij zijn ouders ervaringsdeskundig over wat wel en wat niet werkt voor hun kind, maar voelen ze zich hier niet altijd in gehoord. In de praktijk wordt een jarenlang traject teniet gedaan door onbegrijpelijke keuzes door Wmo-casemanagers, waarvan ouders al inschatten dat het niet zal aansluiten bij zoon of dochter, met als gevolg dat ze weer bij het begin kunnen beginnen.

Leefdomein Leren en werken

Een ouder geeft aan dat middelbare scholen erg ‘rigide’ omgaan met jongeren die extra begeleiding vragen. Er lijkt een onderliggende angst binnen scholen te bestaan voor betrokkenheid van leerplichtambtenaren en voor de uiteindelijke ‘afrekening’ via de hoogte van het slagingspercentage van de leerlingen. De zorgplicht van scholen, en de wens tot passend onderwijs voor kinderen, lijkt voor deze kwetsbare jongeren die meer begeleiding nodig hebben niet op te gaan. Zelfverklaard ‘wanhopige’ ouders zetten dan ook eigen middelen in, en gaan zelfstandig op zoek naar wat het best past voor hun kind. Maar, voor veel ouders is het geen optie eigen middelen in te zetten en belanden jongeren thuis op de bank. Daarnaast geven ouders aan dat ze in hun zoektocht naar onderwijs tegen dichte deuren aanlopen, bijvoorbeeld scholen die geen ruimte laten voor input van ouders omdat zoon of dochter nou eenmaal wettelijk volwassen is. Een voorbeeld hiervan is communicatie en regie over onderwijstrajecten. Ouders die graag een vinger aan de pols willen houden over de voortgang van hun (kwetsbare) kind op een onderwijsinstelling, vangen bot omdat communicatie alleen via jongeren gaat. Voor ouders die, ondanks de volwassen leeftijd van hun kind, de feitelijke regie bewaken een onwenselijke situatie.

Leefdomein Wonen

De ouders die zijn gesproken tijdens het onderzoek hebben in mindere mate aangegeven dat er knelpunten zijn op het domein wonen. Aan de ene kant waren er ouders van wie de jongere nog thuis woonde, die op dit moment geen noodzaak zagen dit te veranderen. Daarbij is de kanttekening dat de ouders die zich aanmelden bij de gemeente om mee te praten over dit onderwerp helaas geen afspiegeling vormen van de gehele doelgroep. Het merendeel waren ‘mondige’ ouders, die grotendeels zelf alles regelen voor hun zoon of dochter. Maar niet alle jongeren hebben actief betrokken ouders, of überhaupt betrokken ouders. Daarnaast waren er ouders van wie de kinderen wel zwervende waren, maar voor wie de urgentie in de

problematiek niet persé op het domein wonen lag maar in eerste instantie op het gebrek aan motivatie van het desbetreffende kind.

Oplossing

Ouders voelen zich, net als jongeren, onvoldoende geïnformeerd over de veranderingen die er op ze af komen als hun kind 18 jaar wordt. Niet alleen is er onvoldoende informatie, de informatie die ze wel bereikt ontvangen ze relatief laat. In aansluiting op de informatiebrief die naar jongeren zal worden gestuurd als ze 18 jaar worden, komt er een apart informatietraject voor ouders. Ook ouders zijn enorm geholpen bij een brief dan wel applicatie waarin ze per leefdomein weten wat er geregeld moeten worden. Daarnaast moet er specifiek voor ouders met kwetsbare jongeren aanvullende informatie worden verstrekt over wat het betekent als hun kind de overgang maakt vanuit de Jeugdwet naar andere wetgeving indien het zorgtraject doorloopt.

Ouders geven zelf aan dat ze graag de regie willen houden over het zorgtraject van hun kind, maar dat ze dit onvoldoende lukt of frustreert door ambtelijke bureaucratie en onduidelijkheden over processen. Ouders pleiten dan ook voor een gids, die ze begeleidt en ondersteunt in dit traject zodat ze zelf de regie kunnen blijven behouden, waar mogelijk samen met hun kind. Uit de praktijk blijkt dat ouders het soms letterlijk opgeven uit wanhoop en frustratie, waardoor een stabiele factor in het netwerk van jongeren kan wegvallen. Tot slot geven ouders aan dat zij, als ervaringsdeskundigen, een grotere stem willen in het gemeentelijk beleid. Er kan bijvoorbeeld een jaarlijkse spiegelgroep van ouders worden opgezet, om als gemeente en ouders in gesprek te blijven over wat er goed gaat maar ook waar verbeteringen mogelijk zijn.

5.3. Leefdomein 'Zorg'

Schotten

Jongeren die 18 jaar worden zijn niet van de ene op de andere dag uitbehandeld. Hoewel een deel van de jongeren niet kan wachten op zelfstandigheid én op de dag dat ze 18 jaar worden, is er ook een deel van de jongeren die doorgaande zorg nodig heeft en voor wie de 18-jarige leeftijd geen 'einde' van hun hulptraject betekent. Jongeren snappen niet dat ze ineens moeten verhuizen naar een andere instelling met andere begeleiders en coaches, puur omdat ze 18 jaar worden. Dit zorgt voor een vertrouwensbreuk bij zowel jongeren als hun ouders en is in het kader van continuïteit van zorg voor cliënten onwenselijk. Er is bij de inkoop van zorg te weinig rekening gehouden met de overgang van de verschillende wetten en de daarbij horende inkoop. Deze specifieke doelgroep heeft hier last van en ervaart dat er soms geen aanbod is en als het er wel is, dat er niet automatisch sprake is van continuïteit van zorg.

Door de fragmentarische inkoop van zorg vanuit de Jeugdwet en Wmo vindt er een onderbreking plaats in de geboden hulp. Wanneer bijvoorbeeld een gecontracteerde jeugdhulpinstelling constateert dat een jongere 18 jaar wordt houdt de financiering voor deze jongere op. Dat brengt de zorginstellingen in een lastige positie, waarbij ze mogelijk wel welwillend zijn om een jongere langer binnen te houden, maar hier én niet voor worden betaald én tegelijkertijd vaak kampen met een wachtlijst voor jongeren voor wie de urgentie hoog (hoger) kan zijn. Oftewel, ook al zijn organisaties in staat hulp te bieden tot de leeftijd van 23 jaar is het in de praktijk lastig deze hulp te laten doorlopen omdat er bijvoorbeeld alleen een contract is vanuit Jeugd. Het gaat dan niet eens om de financiële doorvertaling,

achter de schermen kan dit worden verrekend (wat ook gebeurt).

Instellingen kunnen de hulp alleen niet zomaar laten doorlopen aangezien de overgang van Jeugdwet naar Wmo er toe leidt dat een Wmo-casemanager gaat onderzoeken of de hulp mag worden voortgezet. Zonder een beschikking voor Wmo-voorzieningen is het niet mogelijk de hulp door te laten gaan. Binnen de Jeugdhulp wordt er niet met een beschikking gewerkt maar met een toekenning, waardoor deze toekenning niet zomaar kan worden omgezet in een Wmo beschikking. Een ingewikkelde drempel die door het systeem is bedacht en in stand wordt gehouden, maar de continuïteit van zorg voor jongeren onnodig belemmerd.

Oplossing

De oplossing voor schotten is ‘ontschotten’, maar aangezien de schotten op meerdere fronten zijn ontstaan moeten er ook meerdere schotten verdwijnen. Dat kan middels een ruimere, minder fragmentarische inkoop van Jeugdzorg en Wmo waarbij leeftijdsgrenzen worden losgelaten. De vraag moet leidend zijn wat het meest passende aanbod is voor jongeren. Dat betekent dat een jongere die bij aanvang van hulp na 3 maanden 18 wordt, bijvoorbeeld al gebruik kan maken van Wmo-voorzieningen als dit het meest geschikt is voor de vraag van deze cliënt. Andersom zou het ook mogelijk moeten zijn dat een 19-jarige ondersteunt wordt vanuit voorzieningen die op dit moment zijn ingekocht vanuit de Jeugdwet. Voor de inkoop van zorg vanaf 2018 moeten voorzieningen ingekocht waarbij leeftijd niet relevant is, zodat er continu gebruik gemaakt kan worden van deze voorzieningen indien nodig.

Maar, instellingen moeten ook in 2017 al de mogelijkheid krijgen de leeftijdsgrens te verruimen. Voorop moet staan dat het meest passend aanbod voor jongeren wordt geboden, waarbij een eventuele contractuele of financiële afhandeling achter de schermen plaats vindt, zonder dat dit de zorg continuïteit van jongeren onderbreekt. Dit moet intern in de werkprocessen van de gemeentelijke organisatie opgelost worden tussen de betreffende afdelingen. Wat de oplossing ook mag zijn, dit mag nooit het proces van bereikbaarheid van de best passende zorg beïnvloeden.

Een tweede schot is het budgettaire schot, want wie betaalt bepaalt? Oftewel, welke afdeling krijgt mandaat voor deze jongeren om te bepalen welk aanbod het meest passend is en wie betaalt hier dan voor? De oplossing zit in een gedeeld budget van de afdeling Wmo en Jeugd, dat wordt vrijgemaakt voor deze doelgroep. Hierdoor zullen de verschillende ‘potjes’ niet meer leiden tot frictie in de praktijk. Aan de hand van een verdeelsleutel zullen de afdeling Jeugd en Wmo tot een gezamenlijke budget komen waaruit het best passend aanbod voor jongeren zal geboden worden. Vanuit beide afdelingen zal er een medewerker gemandateerd moeten worden om dit gezamenlijke potje te beheren, en samen met CJG keuzes te maken voor het best passend aanbod voor de jongeren.

Daarnaast pleiten we binnen het programma van Eisen voor de inkoop van zorg vanaf 2018 om meer aandacht te besteden aan een ‘warme overdracht’ van jongeren. Jongeren die overgaan naar een andere zorginstelling omdat daar beter passend aanbod is, moeten ruimte krijgen om aan deze nieuwe situatie te wennen. Vroegtijdig contact tussen de huidige zorginstelling en de toekomstige aanbieder is wenselijk, maar de inzet moet vooral zitten op een geleidelijke overgang van begeleiding van de jongere.

Toegang en doorstroom

Het moment dat jongeren 18 jaar worden leidt nog te vaak tot verassingen. De vooruitziende blik van jeugdzorgaanbieders laat hierbij te wensen over en aanmeldingen voor jongeren die door moeten stromen komen te laat binnen. Aanbieders geven echter aan dat de aanmelding van jongeren die gebruik maken van zorg uit de Jeugdwet, niet soepel verloopt richting Wmo. Alleen blijkt dat zorgaanbieders zelf ook jongeren te laat aanmelden. Een beschikking voor

Wmo duurt 6 weken, of je nou 18 jaar bent of 68 jaar. Jeugdzorgaanbieders zouden hier meer rekening mee moeten houden, zodat de continuïteit in zorg niet stagneert op administratieve processen. Zorgaanbieders trekken daarbij ook te laat aan de bel voor jongeren die tussen wal en schip dreigen te vallen in het beschikbare aanbod, door bijvoorbeeld wachtlijsten. Daarnaast is het ook aan wmo-casemanagers om een versnelde procedure te kunnen aanbieden voor jongeren die op straat dreigen te belanden als er geen tijdige beschikking komt.

Oplossing

De toegang tot voorzieningen moet anders ingericht worden voor deze doelgroep, en meer aansluiten bij de hulpvraag vanuit de jongere. Er moet een helder onderscheid gemaakt worden tussen jongeren die gebruik maken van verlengde Jeugdwet en jongeren die de overgang gaan maken naar Wmo. Als er sprake is van tijdelijkheid van het zorgaanbod, en een verlenging van aanbod wat alleen geboden wordt vanuit jeugdzorg is er sprake van verlengde Jeugdwet. Professionals kunnen vroegtijdig aangeven of een jongere nog een aantal jaren ‘een duwtje in de rug’ nodig heeft, of dat er sprake is van meer structurele ondersteuning. Als er sprake is van deze tijdelijke verlenging van de zorg vanuit de Jeugdwet, mandateren we het CJG om de toegang te verzorgen, tot 23 jaar. Als er sprake is van verlengde Jeugdwet, hoeft een jongere niet opnieuw zijn verhaal te vertellen en ontvangt de jongere continue en doorlopend zorg.

Als een jongere wel overgaat naar Wmo-voorzieningen, omdat de verwachting is dat de zorg een structureel karakter zal behouden, kunnen casemanagers binnen het Wmo meer gebruik maken van de kennis van jeugdzorgprofessionals om de doorstroom te versnellen. Wmo-casemanagers kunnen een light-variant opstellen van een beschikking, waarbij ze gebruik maken van advies van jeugdzorg-professionals en met name het CJG, die het dossier van de jongere kennen en zo niet opnieuw een oordeel te hoeven vellen. In beide gevallen, verlengde jeugdwet of Wmo, staat voorop dat jongeren het best passend aanbod krijgen aangeboden. Oftewel, jongeren die op 18-jarige leeftijd doorstromen naar Wmo kunnen alsnog gebruik maken van aanbod die gecontracteerd is vanuit de Jeugdwet, als dit het meest passend aanbod is. Dit geldt ook andersom, jongeren die vallen onder de Jeugdwet kunnen gebruik maken van voorzieningen die zijn ingekocht vanuit de Wmo, indien het best passend. De verschuiving in toegang van de verlengde Jeugdwet naar het CJG bepaalt alleen wie de regie voert over de zaak van de jongere, niet welk aanbod het meest geschikt is.

Er bestaat al een uitgeschreven proces voor zorgaanbieders hoe zij jongeren het beste kunnen aanmelden om aanspraak te kunnen doen op de Wmo. Deze route blijkt nog te onbekend bij aanbieders en moet breder gedeeld worden en geëvalueerd indien dit onvoldoende aansluit. Zorgaanbieders zouden hier intern een proces voor moeten inrichten, zodat zij weten welke jongere op welk moment zijn of haar behandeling heeft afgerond in een instelling en dus een vervolgstap gaat maken richting Wmo of nog een korte periode vanuit de Jeugdwet zorg zal ontvangen.

Daarnaast zou het in uitzonderlijke gevallen niet hoeven leiden tot een gat in de zorg en ondersteuning van een jongere indien zorgaanbieders de jongere opnemen zonder toekenning van een Wmo-beschikking. Het met terugwerkende kracht toekennen van een beschikking zou mogelijk moeten zijn, als de urgentie daar is en een jongere op straat belandt zonder tijdige beschikking. Ook bijvoorbeeld jongeren die in Spaarnezicht belanden, of zelfs in een hotelvoorziening zoals Pitstop, zouden sneller zicht moeten krijgen op een vervolgplek en perspectief.

Jongeren hebben niet altijd het gevoel centraal te staan, en zijn op 18-jarige leeftijd vaak ‘hulpverleningsmoe’. Jongeren waarvan de professional inschat dat ze nog hulp nodig hebben, maar die zich op 18-jarige leeftijd onttrekken aan zorg. In de praktijk worden deze jongeren onzichtbaar zodra ze zich onttrekken, en lijkt ook niemand zich meer verantwoordelijk te voelen voor deze jongeren. Er lijkt te weinig samenwerking met andere aanbieders of het sociaal wijkteam en CJG-coaches vanuit bijvoorbeeld de straatcoaches en jongerenwerkers die jongeren mogelijk wel signaleren, maar niet altijd kunnen opschalen richting hulpverleners.

Dit geldt ook voor jongeren die vanuit een justitieel of beschermend kader hulpverlening hebben opgelegd gekregen. Wanneer bijvoorbeeld het justitieel kader stopt hebben hulpverleners geen ruimte meer om in te zetten op bijvoorbeeld gedragsproblematiek, waarbij professionals inschatten dat voor 30 tot 40 % van deze jongeren de indicatie te vroeg stopt. Professionals signaleren dat met name jongeren die binnen een beschermde instelling, een gesloten instelling of vanwege een uithuisplaatsing hulp hebben ontvangen, op 18-jarige leeftijd te vroeg ‘kiezen’ voor de vrijheid en vrijwillige beëindiging van hulpverlening.

5.4. Leefdomein ‘Leren en werken’

Toegang

Professionals geven aan dat jongeren hoge drempels voelen om binnen te lopen bij officiële instanties. Met de sluiting van het jongerenloket is er momenteel geen laagdrempelige ingang meer aanwezig. Hoewel er een speciaal jongerenteam is opgestart, voelt het voor jongeren alsnog belemmerend omdat het officiële instanties zijn, waardoor de drempel hoger is om ‘even binnen te lopen’. Vaak voelen CJG-coaches zich dan ook genoodzaakt jongeren te begeleiden bij afspraken met het jongerenteam, omdat jongeren er zelf niet uit komen. Daarnaast zijn er signalen ontvangen dat, voordat jongeren überhaupt een aanvraag doen om in aanmerking te komen voor ondersteuning, ze zich al weg gestuurd voelen met de mededeling dat ze toch wel naar school terug zullen moeten. Het voelt voor jongeren vaak alsof scholing de enige mogelijkheid is, en niet één van de mogelijkheden.

Hoewel het goed is dat er vanuit de kwalificatieplicht actief wordt ingezet op onderwijs, zijn professionals in de uitvoering ook dat dit veelal jongeren zijn die om uiteenlopende redenen soms al lange tijd thuis zitten. De kwalificatieplicht schrikt ook hier af, en het dreigement van terugkeer naar onderwijs lijkt niet wenselijk voor deze kwetsbare doelgroep, die te maken hebben met psychische of gedragsproblematiek en hierdoor niet of nauwelijks in staat blijken tot het volgen van onderwijs. Dit zijn jongeren die tijdelijk aan hun onderwijsplafond zitten, en voor wie de sturing richting het behalen van een startkwalificatie een extra (mentale) drempel oplevert. Een adempauze voor de jongere kan soms het enige zijn wat nodig is. Er lijkt nog veel onbekendheid bij jongeren voor wie het behalen van een startkwalificatie geen optie is, welke andere maatregelen er dan wel beschikbaar voor ze zijn (bijvoorbeeld certificerende trajecten bij Perspectief, of toeleiding naar dagbesteding). Ook de maand ‘wachttijd’, die geldt vanuit de Participatiewet, schrikt jongeren af. In deze

zoekperiode, wordt er gekeken of jongeren leerbaar dan wel schoolbaar zijn of dat er moet worden gezocht naar toeleiding naar werk of dagbesteding.

Er lijkt hier een knelpunt te zijn ontstaan in de verschillende belangen van afdelingen versus het overkoepelende belang van de jongere. Zo is het onderliggend belang van leerplichtambtenaren een andere dan die van jeugdzorgaanbieders, en heeft ook de afdeling werk- en inkomen spanningen met de wensen van jongeren en zorgaanbieders. Een gebrek aan integrale samenwerkingen tussen de afdelingen zorgt voor knelpunten in de uitvoering. Een onderliggend knelpunt lijkt hier intern echter ook de angst voor audits van de afdeling kwaliteit- en innovatie, die een dusdanige verantwoording vraagt van medewerkers van werk- en inkomen dat het bieden van maatwerk verloren kan gaan. Ook hier spelen verschillende belangen een rol, die dusdanig conflicteren dat het belang van de jongeren kan ondersneeuwen. Tot slot lijkt er intern een angst te bestaan voor precedentwerkingen om té grote uitzonderingen te maken, die het best passend aanbod kan tegen houden puur en alleen omdat een passende en creatieve oplossing kan leiden tot een grotere vraag. Ook hier moet de vraag gesteld worden welk belang leidend is in de praktijk, en of maatwerk wel voorop staat.

Onderwijsvoorzieningen

Jongeren in zorgverleningstrajecten zijn minder geneigd om naar school te gaan. Zowel professionals als jongeren geven aan dat een dagbesteding of onderwijs niet altijd haalbaar is. Het onder controle krijgen van bijvoorbeeld gedragsproblematiek of geestelijke gezondheid heeft soms voorrang, waardoor onderwijs en of een dagbesteding geen prioriteit krijgt. Er zijn niet altijd voldoende passende onderwijs-zorg-arrangementen voor deze jongeren beschikbaar, waardoor de keuze te vaak óf hulpverlening óf onderwijs lijkt te zijn, in plaats van een arrangement om een én-én situatie te faciliteren. Het daadwerkelijk kunnen bieden van maatwerk lijkt hier nog niet altijd optioneel.

Thuiszitters vallen onder de zorg en verantwoordelijkheid van de school en het Leerplein, er is soms alleen niet voldoende passend aanbod beschikbaar voor deze jongeren om in te zetten op wat wél kan. De integrale samenwerking tussen het Leerplein, het CJG en zorgaanbieders lijkt hier nog te wensen over te laten, om in samenhang te kijken naar het best passend aanbod voor de jongere. Regionaal wordt er de komende jaren dan ook extra ingezet op de aanpak van kwetsbare jongeren die voortijdig schoolverlaten. De regionale aanpak bestrijding voortijdig schoolverlaten krijgt een vervolg vanaf 2017, met daarin extra aandacht voor kwetsbare jongeren in de leeftijd van 16-23 jaar.¹²

Er lijkt ook hier sprake van belangenverstrengelingen tussen de domeinen zorg en leren en werken, waarbij zorgaanbieders en leerplichtambtenaren elkaar niet altijd weten te vinden in het gezamenlijk belang; de jongere. Er heerst angst dat partners 'op elkaars stoel' gaan zitten, met als gevolg dat territoria worden afgebakend en belangen van organisaties en afdelingen, al dan niet bewust, leidend zijn boven het belang van de jongere.

¹² Regionale Vervolgaanpak Bestrijding voortijdig schoolverlaten (VSV), inclusief de aanpak kwetsbare jongeren 2017 tot 2021 RMC- regio "West-Kennemerland".

Jongeren die willen en kunnen werken voelen spanning om te vertellen dat ze een kleine gebruiksaanwijzing hebben. Professionals geven aan dat jongeren zich gestigmatiseerd voelen, en niet altijd vertellen dat ze bijvoorbeeld psychische problemen hebben omdat ze zich ‘normaal’ willen voelen. Dit leidt er in de praktijk toe dat jongeren wel een baan krijgen, maar problemen ondervinden op de werkvloer en niet in staat zijn hun baan te behouden. Daarnaast vraagt het voor werkgevers die wel weten van de problematiek van jongeren veel inzet om de jongere op de werkvloer te begeleiden. Niet elke werkgever is hier toe in staat, vooral niet op de lange termijn. Van de werkgever wordt een lange adem verwacht, bijvoorbeeld in het uitleggen wat van de jongere verwacht wordt op het gebied van arbeidsdiscipline, zoals op tijd komen. Doordat werken voor deze jongeren niet (meteen) lukt zijn de jongeren afhankelijk van een uitkering en meer begeleiding bij het zoeken en behouden van werk, terwijl met de juiste begeleiding deze jongeren mogelijk wel in staat waren geweest tot behouden van de baan.

LVB-jongeren vragen (te) veel begeleiding tijdens onderwijs, waardoor scholen soms op zoek gaan naar mogelijkheden buiten school, zoals dagbesteding. Voor de LVB-doelgroep zit er een discrepantie in welk niveau de jongere denkt te hebben, en welk niveau professionals denken dat ze aankunnen. Vaak zijn het jongeren die zich zelfstandig bewegen, ergens bij willen horen en beïnvloedbaar zijn. Doordat deze jongeren zichzelf overschatten staan ze niet altijd open voor begeleiding, maar sluit hun gedrag daarnaast (nog) niet aan bij een volwassen vorm van dagbesteding. Jongeren geven zelf ook aan ‘geen mongooltje’ te zijn, en vinden geen aansluiting bij andere cliënten bij de dagbestedingactiviteiten waar de verstandelijke beperking goed zichtbaar is.

Professionals geven aan dat deze jongeren meer begeleiding nodig hebben bij het verkrijgen van werk en het behouden van werk. Er zijn te weinig leerbedrijven die kwetsbare jongeren willen en kunnen begeleiden in hun opleiding. De begeleiding die deze kwetsbare groep jongeren vraagt, blijkt soms te ingewikkeld voor bedrijven waardoor deze doelgroep geen aansluiting vindt. Het huidige aanbod is daarnaast voornamelijk gericht op de horeca, en biedt weinig ruimte voor andere wensen vanuit de jongere. Er zijn weinig trajecten die jongeren daadwerkelijk bij de hand nemen en begeleiden naar werk. Hoewel er arbeidsmarkttoeleiding wordt uitgevoerd door reïntegratiebedrijven, lijkt er niet altijd voldoende aansluiting bij de doelgroep. Jongeren weten niet goed waar ze terecht kunnen met hun vragen, en geven aan bang te zijn voor de gevolgen van de Participatiewet. Professionals geven aan dat de succesverhalen die ze zien met name ontstaan wanneer een jongere een vaste job-coach heeft.

(arbeidsmatige) dagbesteding

Er lijkt weinig perspectiefvolle dagbesteding ingekocht te zijn voor deze specifieke doelgroep; jongeren op weg naar volwassenheid in de leeftijd 16 tot 23 jaar. Voor 16-17-jarigen is er geen arbeidsmatige dagbesteding ingekocht. Dit omdat zij nog kwalificatieplichtig zijn en dus onder de leerplichtwet vallen. Echter, ook onder deze groep jongeren zijn er al een aantal voor wie onderwijs geen optie is en die al op vroege leeftijd uitvallen bij onderwijs. Zij zouden beter geholpen zijn bij een arbeidsmatige dagbesteding. Hier zijn momenteel nog geen faciliteiten voor ingekocht waardoor er nu maatwerk wordt geboden door organisaties zoals Agros en Paswerk die deze jongeren naar werk toe leiden. De grillige doelgroep vereist echter een eigen aanpak, en zal dan ook meegenomen moeten worden in de inkoop vanaf 2018.

Daarnaast blijkt het in de praktijk lastig om bijvoorbeeld een arbeidsmatige dagbesteding te vergoeden die niet is ingekocht bij zorgaanbieders. Een voorbeeld is een jongere die bij een ZZP-er zijn draai vond en een maatje had die hij vertrouwde. Alleen, deze ZZP-er kreeg hier geen vergoeding voor, en omdat de betreffende jongere wel extra begeleiding en aandacht vroeg heeft dit uiteindelijk tot een onhoudbare situatie geleid. Een optie zou zijn dat dit via PGB kan worden gefinancierd, maar dit kan een ongewenste aanzuigende werking hebben.

Vanuit de regionale aanpak bestrijding voortijdig schoolverlaten komt er in de komende jaren meer regelruimte voor alternatieve trajecten van kwetsbare jongeren waar een ‘schoolse aanpak’ geen haalbare optie is. Gezocht wordt naar nieuwe samenwerkingsverbanden waarbij arbeidsmarkttoeleiding naar een (zo mogelijk duurzame) plek op de arbeidsmarkt het uitgangspunt vormt.¹³ Ook deze aanpak vereist ruimte voor maatwerk, en het vooropstellen van het meest passend aanbod voor jongeren.

Oplossing

Voor zowel arbeidsmatige dagbesteding, leren of werken geldt dat voorop moet komen te staan wat het meest passend is voor de jongere in zijn of haar toekomstplan. Er moet vroegtijdig worden gestart met een haalbaar, realistisch en integraal plan, waarbij voorop moet komen dat een jongere zich staande kan houden in de maatschappij. Daarbij moet extra aandacht komen voor lacunes in het aanbod bij de inkoop van zorg vanaf 2018, bijvoorbeeld voor extra begeleiding bij werken en extra aanbod van arbeidsmatige dagbesteding voor deze doelgroep.

5.5. Leefdomein ‘Wonen’

Begeleid wonen of RIBW-light

De doorstroom van jongeren vanuit jeugdzorginstellingen naar begeleide woonplekken lijkt gestagneerd. Er komen sporadisch plekken vrij, maar er staan in verhouding nog veel jongeren op de wachtlijst voor een geschikte plek. Daardoor komen jongeren op verkeerde plekken terecht, omdat er teveel vanuit beschikbaar aanbod wordt geredeneerd. Een beschikbare plek in bijvoorbeeld RIBW-KAM moet niet gaan naar een jongere die geen constante begeleiding nodig heeft, maar naar een jongere voor wie beschermd wonen noodzakelijk is.

De groep jongeren die geen constante begeleiding nodig heeft en dus ‘te goed’ voor beschermd wonen is lijken nu tussen wal en schip te vallen. Vanuit de Wmo is er op dit moment alleen beschermd wonen ingekocht, en geen begeleid wonen waar de meerderheid van deze jongeren beter op zijn of haar plek zou zitten. Oftewel, de begeleid wonen plekken die nu bij jeugdzorginstellingen worden aangeboden onder de noemer van een KamerTrainingsCentrum (KTC) of fasehuis, zouden ook voor jongeren die vanuit de Wmo doorstromen optioneel moeten zijn.

Een doelgroep die door meerdere zorgaanbieders is genoemd, zijn de LVB-jongeren. Jongeren die met minimale ondersteuning zelfstandig kunnen functioneren, maar die wel

¹³ Regionale Vervolgaanpak Bestrijding voortijdig schoolverlaten (VSV), inclusief de aanpak kwetsbare jongeren 2017 tot 2021 RMC- regio "West-Kennemerland".

specifieke ondersteuning vragen. Maar, dit zijn ook veelal jongeren die zichzelf overschatten waardoor juist zij in de problemen komen met bijvoorbeeld justitie of schulddienstverlening. Er lijkt een tekort aan aanbod waar jongeren langdurig gebruik van mogen maken, een duurzame lange termijn oplossing. Na een woon-werk-traject staan deze jongeren gewoon weer op straat, in de veronderstelling dat ze het zelf kunnen. Alleen, juist deze doelgroep zal mogelijk altijd wel een vorm van lichte begeleiding nodig hebben, al is het maar een uur in de week. Ook praktische tools zouden deze jongeren kunnen helpen bij het zelfstandig functioneren in de maatschappij.

Reguliere woningen

De doorstroom van jongeren richting zelfstandigheid stagneert omdat er te weinig goedkope huurwoningen voor jongeren beschikbaar zijn. Dit is geen specifieke lacune voor deze jongeren, maar een regulier probleem op de woningmarkt. Voor deze jongeren geldt echter dat ze hierdoor langer dan noodzakelijk gebruik maken van dure plekken in een begeleide of beschermde woonvoorziening. Uit puur financieel oogpunt dus ook een onwenselijke situatie, laat staan het feit dat ze plekken bezet houden die voor andere jongeren van grotere urgentie zijn dan voor jongeren die ‘uitbehandeld’ zijn. Daarnaast lijkt er een beweging gaande waarbij zorgaanbieders residentiële voorzieningen afbouwen, en meer inzetten op ambulante begeleiding. Een achterliggende reden hiervoor kan zijn dat er een algemene tendens is waarin zorg meer en meer vanuit de basisinfrastructuur wordt aangeboden. Dit betekent echter wel dat meer jongeren op zoek gaan naar zelfstandige woonruimte en de druk op de (sociale) woningmarkt toeneemt.

Een aantal jongeren heeft zelf aangegeven dat ze feitelijk geen woning kunnen betalen, omdat ze te weinig inkomen hebben en daarbovenop vaak in de schuldsanering zitten. Deze jongeren blijven doelbewust wonen in een KTC omdat de huur hier laag is, of in Spaarnezicht want dat kost ze helemaal geen huur. Een onwenselijke tendens waarbij jongeren die in staat zijn zelfstandig te wonen, zij het met ambulante begeleiding waar nodig, plekken ‘bezet’ houden waardoor de wachtlijst onnatuurlijk in stand wordt gehouden.

Gebrek aan crisisplekken

Professionals geven aan dat er een gebrek aan crisisplekken is. In de praktijk komen jongeren in crisissituaties bijvoorbeeld in een RIBW terecht, bij gebrek aan beter. Of in een hotel, wat niet altijd wenselijk is als jongeren te maken hebben met gedragsproblematiek en in staat zijn de tent letterlijk te verbouwen. De communicatie rondom crisissituaties is niet voldoende helder bij professionals. De rol van de BCT hierin is niet eenduidig, medewerkers van de BCT blijven binnen het passend aanbod van Spaarnezicht en bij een wachtlijst verwijzen ze naar een hotel. Professionals voelen zich niet voldoende meegenomen in crisissituaties, tenzij er wordt opgeschaald wat geen structurele tendens zou moeten worden.

Tienermoeders

Er is onvoldoende aanbod voor tienermoeders, die een specifieke problematiek ervaren in de praktijk, maar ook een ander aanbod vragen dan jongeren. Een veilige omgeving voor moeder en kind, ook in geval van hoge urgentie, lijkt te weinig voor handen. Er is al een samenwerking met het Spaarnegasthuis en een aantal partijen opgestart om de zorgpaden voor deze doelgroep helder te krijgen en te zorgen voor verdere samenwerking. Het vermoeden is dat het niet gaat om grote aantallen tienermoeders, en dat hier geen nieuwe faciliteit voor hoeft te worden opgericht maar dat ook hier de doorstroom naar een zelfstandige woning kan

helpen. Ook hier gaat het met name om tienermoeders die tussen jeugd en volwassenheid leven, en ondersteuning vragen op weg naar volwassenheid en hierin niet het best passend antwoord kunnen bereiken.

Oplossing

De doorstroom richting regulier woonaanbod voor deze jongeren moet verbeterd worden zodat 'dure' begeleide woonplekken kunnen worden gebruikt door jongeren die hier daadwerkelijk behoefte aan hebben. Ook moet meer ingezet worden op creatiever woonzorgaanbod, in samenwerking met zorgaanbieders die hier meer innovatief en creatief in zullen moeten worden en mogelijk in samenwerking met onze eigen afdeling vastgoed. Daarnaast komt er in 2017 een speciale maatregelen woonkostentoeslag voor jongeren, om tegemoet te komen in woonkosten. Tot slot zijn er een aantal woonprojecten opgestart, bijvoorbeeld Delftplein, waar specifieke woningen worden toegewezen voor jongeren. Niet perse voor kwetsbare jongeren, maar een deel van de jongeren kan hier mogelijk gebruik en aanspraak op maken.

5.6. Leefdomein 'Inkomen en Financiën'

Schuldenproblematiek jongeren

Onder de doelgroep van jongeren die gebruik maken van hulpverlening heeft een groot deel hoge schulden, vaak gelijk opgebouwd vanaf hun 18^e verjaardag. Met name jongeren die een aantal jaren zwerven op straat, zonder vast inkomen of woonadres komen vaak terug richting hulpverlening met hoge schulden. De meeste schulden maken jongeren bij de zorgverzekeraar. Niet elke jongere is zich er van bewust dat een zorgverzekering verplicht is. Jongeren weten niet dat ze moeten betalen, ook al maken ze er naar eigen zeggen geen gebruik van. Daarnaast zorgen ook dure (telefoon)abonnementen voor hoge rekeningen en schulden.

In de praktijk lijken jongeren niet altijd terecht te komen bij de afdeling schulddienstverlening. Aangezien dit vaak jongeren zijn die geen baan of inkomen hebben komen ze vaak niet in aanmerking voor schulddienstverlening. Ook medewerkers van de afdeling schulddienstverlening geven aan dat ze relatief weinig jongeren zien. Er lijkt een hoge filter op ondersteuning bij schulden te liggen, afhankelijk van de hoogte van de schuld en de hoogte van het inkomen. Vooral jongeren lijken hier amper aan te kunnen voldoen en vallen tussen wal en schip.

Schulden die jongeren maken voor hun 18^e vallen nog onder de verantwoordelijkheid van hun ouders, maar jongeren zijn zelf verantwoordelijk voor de schulden die ze aangaan vanaf hun 18^e. In de praktijk starten veel jongeren al met schulden als ze 18 zijn, door bijvoorbeeld de eerder genoemde telefoonabonnementen. Jongeren lijken daarnaast ook niet altijd inzichtelijk te hebben welke financiële ondersteuning ze juist recht op hebben vanwege hun lage inkomen, bijvoorbeeld op zorgtoeslag of huurtoeslag.

Hoewel schulden voor alle jongeren tot problemen kunnen leiden, kan het grote gevolgen hebben voor jongeren met een laag inkomen, een eventuele wens tot vervolgonderwijs of een eigen woning. Jongeren die aangeven schulden te hebben, geven toe dat ze langer binnen blijven bij bijvoorbeeld Spaarnezicht of een KTC omdat dit nou eenmaal goedkoper is. Een onwenselijke tendens, allereerst dat jongeren geen andere oplossing zien voor hun problematiek, maar ook dat ze zich hier te weinig in ondersteund voelen. Daarnaast belemmeren schulden jongeren in hun wens tot een vervolgonopleiding en het behalen van een startkwalificatie omdat ze aangeven dat ze ‘wel moeten werken’.

Oplossing

Schulddienstverlening moet toegankelijker worden voor jongeren. Digitale aanvragen worden altijd behandeld via een advies gesprek, maar of een jongere in aanmerking komt voor schulddienstverlening is afhankelijk van de hoogte van de schuld en het inkomen. Hierdoor komen weinig jongeren in aanmerking voor schulddienstverlening, en wordt er vaker gekozen voor bijvoorbeeld bewindvoering. Er start een pilot vanuit de afdeling schulddienstverlening, specifiek gericht op jongeren. De pilot staat nog in de kinderschoenen en wordt begin 2017 uitgerold, besluitvorming vindt hierover plaats in een ander traject. Onderdeel van de pilot is in ieder geval meer inzichtelijk krijgen wat de onderliggende factoren van schuldenproblematiek is onder jongeren en hier meer aansluiting bij vinden middels schulddienstverlening. Samen met de ‘social impact factory’ wordt gezocht naar oplossingen die aansluiten bij de problematiek van jongeren.

Belangrijk is dat de informatievoorziening over financiën, schulden maar ook toeslagen beter wordt verstrekt richting jongeren. Vanuit de afdeling schulddienstverlening worden er folders verstrekt en voorlichtingen gegeven op scholen. Daarnaast is er een landelijke applicatie gelanceerd (Moneyfit) die speciaal voor deze doelgroep is ontwikkeld. Echter, deze lijken nog te weinig aansluiting te vinden bij jongeren. Er zal dan ook een Haarlemse applicatie worden gemaakt, en een nieuwe folder, die breed verspreid zal worden onder jongeren om ze beter te informeren. Niet alleen over welke financiën jongeren moeten organiseren als ze 18 jaar worden, maar over alle leefdoms. Ook voor financiën geldt: wat hebben jongeren nodig om zich in de maatschappij staande te kunnen houden. En hoe kunnen wij als gemeente een vangnet regelen zodat deze jongeren niet op straat komen te staan door financiële redenen.

Financiële bijstand

Er lijkt in de praktijk een ontmoedigingsbeleid te bestaan bij de gemeente om jongeren te ondersteunen met een uitkering. Met het afschaffen van de Wajong vallen er een aantal jongeren tussen wal en schip, die niet altijd volledig kunnen werken maar wel middelen nodig hebben om in hun levensonderhoud te voorzien. Jongeren met bijvoorbeeld psychische klachten, die onder de participatiewet vallen maar niet aan de eisen kunnen voldoen. Jongeren voor wie werken een te grote uitdaging is, en de begeleiding die geboden wordt om een baan te krijgen en te behouden niet voldoet. In de praktijk blijkt het lastig om voor deze jongeren passend aanbod te bieden, maar is financiële bijstand geen vanzelfsprekendheid.

Een groot deel van de doelgroep is voortijdig schoolverlater en heeft geen recht op een uitkering onder de participatiewet als er een passende voorliggende voorziening is (zoals scholing, werk, enz.). Alleen, dit zijn jongeren die mogelijk geen startkwalificatie zullen behalen en in sommige gevallen hun onderwijsplafond hebben bereikt dan wel veel begeleiding zullen vragen om wel een startkwalificatie te behalen. Een alternatief zou zijn meer in te zetten op certificering van deze kwetsbare jongeren. Bijvoorbeeld het behalen van

je rijbewijs voor een heftruck, een meer haalbare eis, om zo ook aantrekkelijk te worden voor de arbeidsmarkt. De vraag moet zijn hoe jongeren te motiveren dat ze richting (duurzaam) werk gaan en dat we ze faciliteren om deel te nemen aan de maatschappij.

Oftewel, in plaats van jongeren te onthouden dat ze een uitkering krijgen, en vier weken zoektermijn op te leggen, kunnen we beter inzetten op de vraag waar de kracht van deze jongeren zit en hoe we ze hierbij kunnen ondersteunen. Daarnaast houden deze jongeren soms onbedoeld plekken bezet. Stel, een jongere is boven de 18 jaar, heeft zijn traject in een KTC afgerond en is klaar om op zichzelf te gaan wonen. Alleen, hij heeft nog geen baan én geen woning. Deze jongere kan natuurlijk nooit een woning krijgen zonder baan of een uitkering. Wat moet dan leidend zijn? Deze jongere houdt namelijk een dure plek vast, waar veel jongeren voor wie begeleiding urgent is om staan te springen.

Tot slot zijn de mogelijkheden van bijzondere bijstand nog niet bij alle interne collega's bekend. Bijvoorbeeld dat bijzondere omstandigheden kunnen leiden tot extra ondersteuning. Als een jongere niet terug kan vallen op zijn ouders om welke reden dan ook, en deze jongere gaat zelfstandig wonen kan er vanuit de bijzondere bijstand bijvoorbeeld borg worden voorgesloten, of een vergoeding voor inrichting van het huis worden gegeven. Deze regel bestaat voor jongeren tussen de 18 en 21 jaar, maar is niet algemeen bekend. Dit geldt ook voor bijvoorbeeld jongeren die onder pleegzorg vallen.

Oplossing

Ook hierin lijkt de oplossing simpelweg het bieden van maatwerk. Wat hebben jongeren financieel nodig aan (bijzondere) bijstand zodat ze hun hoofd boven water kunnen houden en niet gelijk in de schulden belanden. Bied bijvoorbeeld ruimte voor financiële vergoedingen voor passend aanbod als dit geen ingekochte dagbesteding is. Zet ook hier in op continuïteit, en het bieden van perspectief aan een jongere.

5.7. Leefdomein 'Veiligheid'

Preventie

De afdeling veiligheid komt bij een deel van de jongeren in beeld wanneer er op één of andere manier sprake is van een escalatie en de jongere voor overlast zorgt of bijvoorbeeld crimineel gedrag vertoont. Hoewel de afdeling veiligheid hierbij altijd inzet op toeleiding naar zorg, merken ook hier de professionals een tekort aan passend aanbod aan het begin van de keten. Ook als een situatie escaleert en er repressieve maatregelen moeten worden ingezet staat zorgtoeleiding centraal. Professionals lopen er in de praktijk echter tegen aan dat er een gebrek aan passend aanbod is, waardoor jongeren niet eenvoudig 'op het rechte pad' kunnen worden gebracht. Professionals geven bijvoorbeeld aan dat het huidige scholingstraject te weinig aansluiting vindt bij deze doelgroep. Ook zij zien met name een gebrek aan (passende) arbeidsmatige dagbesteding en trajecten op maat.

Waar de afdeling veiligheid zich in eerste instantie richtte op de zogeheten top-25 aanpak van criminele jongeren, is deze aanpak nu verbreed naar alle jongeren die impact hebben op een wijk. Overlast gevend gedrag kan dan ook al voldoende zijn om in contact te komen met handhavers. In de praktijk zijn jongeren die crimineel of overlast gevend gedrag

tonen in grote mate onderdeel van de doelgroep kwetsbare jongeren die gebruik maken, of hebben gemaakt, van zorg of ondersteuning.

Het voorkomen en terugdringen van jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit is een van de belangrijkste speerpunten van het veiligheidsbeleid binnen de gemeente Haarlem. Collega's merken echter op dat vooral in preventie nog veel winst valt te behalen, met name als het gaat over welke instantie of partner op welk moment regie heeft op de jongere. Een groot deel van de jongeren zijn al op jonge leeftijd in beeld bij instanties, zoals scholen en/of jeugdzorgaanbieders. Toch belandt een deel van deze jongeren op latere leeftijd in de criminaliteit. De integrale samenwerking tussen zorg en veiligheid lijkt dan ook nog niet voldoende aanwezig, waardoor niet alle jongeren bij alle partijen in beeld zijn.

Ook de veelvoud aan overleggen waar in meer of mindere mate casuïstiek wordt besproken waar veiligheidsaspecten een grote rol spelen vormen een knelpunt in de samenwerking. Het overleggen in meerdere gremia, zonder daarbij de overstijgende problematiek te behandelen, lijkt een gemiste kans. De Beschermingstafel, het Veiligheidshuis, de Raad voor de Kinderbescherming, de Jeugdkring, het MDCK overleg (Multidisciplinair Centrum Kindermishandeling) lijken in de praktijk langs elkaar heen te lopen. Hoewel er verbetering in de samenwerking zichtbaar is, blijft vaak onbeantwoord en onbesproken wie zich op welk moment verantwoordelijk voelt voor de jongere, en wie er zicht blijft houden op de jongere zodat hij of zij niet in de criminaliteit belandt. Daarnaast speelt voor veiligheid ook mee dat er soms een broertje of zusje in beeld is, waar het risico om ook in de criminaliteit te belanden groter is doordat de oudere broer/zus er ook in zit. Een overkoepelend systeem en informatievoorzieningen over jongeren die in beeld zijn, inclusief hun netwerk, ontbreekt.

Oplossing

Er moet meer ingezet worden op een overkoepelend inzicht in probleemjongeren, en de besprekingen tijdens casuïstiek-overleggen. Daarnaast moet meer inzichtelijk worden welk overleg met welk doel is opgesteld, en welke jongeren hier worden besproken zodat er geen (onnodige) dubbelingen ontstaan. Vanuit zowel zorg en veiligheid inzetten op heldere communicatie, en zorg- en veiligheidsambtenaren die de verbinding houden. Procesmatig inzicht in verschillende escalatiemogelijkheden is noodzakelijk, zodat duidelijk wordt wie verantwoordelijk is op en wie bereikbaar is op welk moment.

5.8. Algemene knelpunten

Samenwerking Jeugd & Wmo

De afdelingen Jeugd en Wmo lijken in de praktijk nog te weinig tot daadwerkelijke samenwerking te komen. Er heerst nog veel onduidelijkheid over de verschillende vormen van inkoop en uitvoering van de contracten, maar ook over wederzijdse wet- en regelgeving. Gezien de hoeveelheid veranderingen binnen het sociaal domein en de waan-van-de-dag die veel tijd van medewerkers vraagt, lijken collega's nog weinig (nieuwe) kennis hebben verkregen over de samenhang tussen de verschillende wetten. Wmo-casemanagers zijn onvoldoende op de hoogte van bijvoorbeeld het aanbod van jeugdzorgaanbieders en weten te weinig van de doelgroep af om hier een goede beschikking voor af te geven. Wmo-casemanagers geven zelf aan dat ze het gevoel hebben te weinig handvatten te hebben gekregen om de nieuwe werkzaamheden te kunnen uitvoeren. Casemanagers jeugd weten op hun beurt ook weinig van het beschikbare aanbod vanuit Wmo-voorzieningen en of er binnen de Wmo ook opties bestaan voor bijvoorbeeld individuele begeleiding dan wel

gezinsbegeleiding.

Een ander onderscheid zit in de uitvoering van de verschillende wetten. Zo heeft de afdeling Jeugd de uitvoering van de Jeugdwet gemandateerd bij het CJG neergelegd, wat betekent dat de indicering van jongeren niet intern plaatsvindt maar is uitbesteed. Daarnaast gaat het leeuwendeel van de indicering voor jongeren via de huisarts. De afdeling Jeugd zit hier dan ook niet tussen, en bewaakt geen cliëntenbestand (niet voor indiceren vanuit huisarts of vanuit het CJG). Dit in tegenstelling tot de afdeling Wmo, die zelf haar beschikkingen verstrekt, wat maakt dat de uitvoering van de wet ook daadwerkelijk intern ligt. Een groot verschil, wat in de praktijk leidt tot spraakverwarringen over wie wat doet, en wie waar invloed op heeft en verantwoordelijk voor is als het gaat om toekennen van hulp.

Er lijkt ook een verschil in de hoogte van indicering, waarbij Wmo medewerkers aangeven dat Jeugd te hoog indiceert (coaches indiceren niet voor een bepaald aantal uren). Wmo-medewerkers merken daarbij zelf ook op dat er veel meer protocollering binnen Wmo is ontstaan dan er binnen Jeugd lijkt te zijn. Er lijkt binnen Wmo bijvoorbeeld minder flexibiliteit in het aandragen van nieuwe aanbieders dan bij Jeugd, maar ook in indicering van flexibele uren.

Een ander onderscheid is een verschil in (aanpak van) doelgroep. Jongeren vragen een ander soort ondersteuning en begeleiding dan volwassenen. De insteek van de Jeugdwet is gericht op leren, op opvoeding en op ontwikkelen. De vraag is of Wmo-casemanagers voldoende beeld hebben bij de doelgroep 18 tot 23-jarigen. De zakelijke benaderingswijze van volwassenenzorg sluit niet altijd aan bij zorgmijdende jongeren die nog niet altijd als volwassene aangesproken kunnen worden. Is het beeld van Wmo-casemanagers voldoende reëel om hier een passende beschikking voor af te geven, of speelt de expertise vanuit Jeugd hier een cruciale (aanvullende) rol. Daarbij wordt er te veel gekeken naar leeftijd als indicatie voor zorg, 'je bent boven de 18 dus val je onder potje X.' Er wordt vastgehouden aan leeftijdsindicatie, bij gebrek aan voldoende inzicht of professionele ruimte om op casusniveau beschikkingen te kunnen toepassen.

De beslissing wordt hierdoor nog te vaak genomen door Jeugd óf Wmo, in plaats van Jeugd, Wmo en de jongere en/of het gezin. Het gevaar is dat er te veel vanuit de bestaande systemen wordt gedacht, en vanuit interne structuren en werkprocessen. Terwijl de vraag zou moeten zijn; welke vraag ligt er en hoe kunnen we hier in gezamenlijkheid het beste aan tegemoet komen. Daarbij is belangrijk dat zowel de afdeling Jeugd en het CJG, samen met de collega's van Wmo structureel om tafel gaan zitten, en daarbij alle relevante partners en domeinen vroegtijdig betrekken.

Er lijkt in de praktijk nog te weinig sprake van een goede vorm van samenwerking. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar bij Wmo-casemanagers, die beschikkingen afgeven voor jongeren die binnen de Jeugdwet een indicering hebben gehad. Het voelt als dubbel werk als hierbij geen input wordt gevraagd vanuit bijvoorbeeld het CJG en een casemanager Wmo opnieuw een dossier induikt. Hoewel de wet zeg dat er binnen het Wmo altijd een beschikking nodig is om aanspraak te kunnen maken op zorg, is niet gezegd hoe dit kan worden vormgegeven en in hoeverre de toekenning vanuit Jeugd mogelijk omgezet kan worden naar een beschikking voor Wmo.

Daarnaast ontbreekt er een helder afwegingskader binnen de afdelingen wanneer er sprake is van (verlengde) Jeugdwet dan wel Wmo. Verlengde jeugdzorg lijkt geen optie voor jongeren die hun gehele leven ondersteuning behouden, wat niet hoeft in te houden dat er geen gebruik gemaakt mag worden van aanbod vanuit Jeugd. Nu wordt eerst per jongere afgestemd welke financiële verrekening er plaats vindt, waarna wordt gezocht naar het hierbij beschikbaar aanbod. Een omgekeerde wereld waarin de vraag van de jongere niet voorop staat maar er eerst moet worden beslist uit welk potje een jongere zal worden betaald.

Het bieden van maatwerk lijkt bij beide afdelingen nog geen standaard gedachtegoed. Niet alleen de mindset van medewerkers moet hierin nog verder ontwikkelen, ook de ruimte die geboden wordt door uitvoeringsregels ontbreekt. Er zit bijvoorbeeld weinig ruimte in de Haarlemse uitvoeringsregels van de Wmo, die strakker zijn dan de landelijke wetgeving. Er is als de landelijke wetgeving gevolgd wordt meer ruimte om maatwerk te bieden dan nu wordt gedaan door medewerkers, dan wel ruimte die wordt gegeven aan medewerkers.

De visie om passend aanbod te bieden aan Haarlemmers lijkt nog geen volledig doordrongen gedachtegoed. Uitvoeringsmedewerkers voelen zich beperkt in hun ruimte om maatwerk te bieden door strenge uitvoeringsregels, voelen zich te weinig gesterkt door het management om hier buiten te treden of ervaren onvoldoende vertrouwen met de materie om ruimte te pakken. Deze cultuurverandering past in de huidige ontwikkelingen van bijvoorbeeld het management om medewerkers meer handelingsvrijheid te geven, en om vertrouwen te hebben in de professionaliteit van de medewerkers en deze professionals te faciliteren om hun werk zo goed mogelijk te kunnen doen.

Oplossing

Binnen de samenwerking tussen Jeugd, CJG en Wmo gaat het er om dat er samen wordt nagedacht over casuïstiek en wordt geput uit de kennis die er in huis is. Samen met de jongere en eventueel zijn ouders moet er een plan gemaakt worden, waarbij de inhoudelijke vraag van de jongere belangrijker is dan de vraag bij welke afdeling deze vraag hoort. Er zal dan ook een meer structurele samenwerking (en dus kennisuitwisseling) moeten worden opgezet tussen de verschillende afdelingen, specifiek op dit overgangsgebied van jongeren die richting volwassenheid gaan. Daarbij moeten ook andere betrokken afdelingen vroegtijdig worden betrokken.

Passend aanbod voor jongeren staat hoe dan ook voorop. Daarbij zal het dus kunnen voorkomen dat jongeren van wie wordt ingeschat dat er meer structureel gebruik gemaakt zal worden van hulp betaald de overgang wordt gemaakt naar Wmo budget, maar wel ondersteuning ontvangen vanuit jeugdzorgaanbieders als dit het best passend is. De verwachting is dat jongeren die gebruik maken van verlengde jeugdhulp uitstromen naar zelfstandigheid, maar nog een korte periode ondersteuning nodig hebben in hun opvoeding en/of opgroeien om deze stap te kunnen zetten. De afweging tussen jongeren die wél overgaan naar de Wmo en jongeren die gebruik zullen gaan maken van de verlengde Jeugdwet zal per jongere verschillen, maar wordt in gezamenlijkheid afgewogen, aan de hand van de vraag van de jongere. Daarbij is het de professional die deze afweging al vroegtijdig kan maken.

Het CJG krijgt een bindende adviesrol voor jongeren die doorstromen vanuit de Jeugdwet naar de Wmo. In geval van doorstroom is de indicatiestelling van het CJG afdoende voor het toekennen en beschikken van de benodigde Wmo-voorziening(en).

Stroomwereld versus leefwereld

De inrichting van de ambtelijke stroomwereld, en de afspraken die hieruit voortkomen met bijvoorbeeld zorgaanbieders zorgen in de praktijk voor knelpunten voor jongeren die niet volgens deze systemen ‘volwassen worden’. Jongeren zijn niet plotsklaps volwassen op de dag dat ze 18 jaar worden. Juist jongeren die kwetsbaar zijn, en gebruik maken van zorg of ondersteuning vanuit de Jeugdwet, kunnen wel wat extra tijd (en hulp) gebruiken om zelfstandig te worden. De ironie is dat juist deze jongeren op papier als eerste volwassen moeten zijn.

Het denken vanuit de stroomwereld sluit dan ook niet aan bij de leefwereld van de

jongeren die op weg zijn naar volwassenheid en een zelfstandig leven. ‘Het systeem’ zorgt dat er nog te vaak vanuit een ‘nee, het kan niet’ reflex wordt gehandeld en te weinig vanuit de vraag ‘wat heeft de jongere nodig en waar heeft hij/zij behoefte aan’. Te vaak lijkt het geboden zorgaanbod niet aan te sluiten bij de vraag waar jongeren hulp of begeleiding bij zoeken, maar krijgt de jongere het aanbod puur op basis van beschikbaarheid.

Te vaak lijkt de jongere ook niet in regie te zijn over zijn of haar toekomst, of dit in ieder geval niet zo te ervaren. Het toekomstplan, of perspectiefplan, wordt nog te vaak voor of over de jongere geschreven. De jongere zelf zou aan zet moeten zijn en moeten nadenken over zijn of haar eigen toekomst. De vraag moet zijn hoe de jongere zelf kan deelnemen aan de maatschappij, en wat hij of zij nodig heeft om dit te bereiken. Het is belangrijk om jongeren die waarschijnlijk geen gebruik zullen blijven maken van de Wmo aan te spreken op hun eigen mogelijkheden. Dit moet een duidelijk onderdeel zijn van hun eigen plan richting zelfstandigheid.

De leeftijd van deze specifieke doelgroep, die vraagt om volwassen gedrag maar in de praktijk nog ver hier vandaan staat, zorgt dat motivatie van de jongere cruciaal is. Zonder motivatie zal de jongere niet aan zijn eigen gedrag willen werken, zal hij zich niet inzetten om werk te zoeken, om zijn opleiding te halen of om een woning te zoeken. Waar bij moet worden aangesloten is de jongere zelf, hoe zetten we een jongere in zijn kracht! De jongere is zelf verantwoordelijk voor het resultaat, maar houdt hopelijk wel contact met ondersteuners en blijft in beeld.

Oplossing

Dit vraagt om een attitude wijziging bij professionals, zowel intern als extern bij zorgaanbieders. Het ouderwets denken vanuit het bestaande aanbod en de beschikbare plekken moet worden losgelaten. De eerste vraag die gesteld moet worden is, wat is de vraag van de jongere en hoe kunnen wij hem of haar daar als professionals bij ondersteunen? Dit vraagt creatief denken door professionals en buiten de gebaande paden durven gaan. Dit vraagt ook dat we ons niet laten belemmeren of afschrikken door de systemen. Er is ruimte voor maatwerk, voor diegene die de ruimte zoekt. De vraag die voorop moet komen te staan is hoe we jongeren kunnen helpen zelfstandig te functioneren, wat er voor nodig is om voor elkaar te krijgen dat ook deze kwetsbare jongeren participeren naar vermogen.

Bied professionals ruimte om de systeemwereld los te laten. Stimuleer creatief denken, buiten de gebaande paden en het bekende aanbod, om aan de hulpvraag van de jongere te kunnen voldoen. Pas het systeem aan, aan de vraag van de doelgroep en niet andersom. Stimuleer aanbieders om innovatief te denken, en zoek een mechanisme om deze innovatie te stimuleren dan wel belonen.

Bereikbaarheid passende voorzieningen

Een groot knelpunt lijkt het gebrek aan passende voorzieningen voor jongeren. De professionals die een jongere ondersteunen in zijn of haar hulpvraag, zitten nog te veel vast in het bekende systeem en lopen hiermee allemaal tegen dezelfde belemmeringen. Met het bekende systeem wordt bedoeld de zorg die is ingekocht tot 2018, waarbij het ingekochte aanbod onvoldoende is afgestemd met de zorgvragen die er liggen. Zo zijn algemene voorzieningen ingekocht door Wmo niet altijd passend voor deze specifieke doelgroep, die de overgang maken naar volwassenheid en in een andere leeftijdsfase zitten dan waar het gros van de algemene voorzieningen wel passend voor is.

Ambtenaren lijken (nog) niet gewend om alle ruimte te pakken die uitvoeringsregels of de landelijke wetgeving ze bieden, er zijn zelfs ambtenaren die spreken van ‘ambtelijke

ongehoorzaamheid' als er maatwerk wordt geboden. Ook professionals zijn nog niet altijd in staat innovatief en creatief om te gaan met uitdagingen en blijven de oplossingen zoeken binnen bekend terrein en bij de bekende aanbieders. Daarnaast wordt het momentum nog te vaak gemist, wat voor deze grillige doelgroep cruciaal kan zijn. Zodra een jongere zichtbaar is en aangeeft hulp te willen ontvangen is het niet uit te leggen dat hij of zij eerst een aantal maanden in een hotel gaat verblijven en daarna in Spaarnezicht moet 'wachten' zonder uitzicht op een passende plek. Jongeren geven zelf aan dat ze niet gemotiveerd worden van de voorzieningen in hotels, of in Spaarnezicht. Een onwenselijke situatie voor jongeren die niet voor niks aan de bel hebben getrokken. Maatschappelijke opvang zou zijn oorspronkelijke doel weer moeten dienen; een tijdelijke voorziening waarbij zo snel mogelijk wordt doorgestroomd. Dit laatste lijkt in de praktijk niet te werken.

Ook hier ontbreekt het aan voldoende doorstroom naar passende voorzieningen. Vanuit de praktijk komen vele signalen dat jongeren een passende plek hebben gevonden, maar bijvoorbeeld moeten wachten op een beschikking vanuit Wmo om door te mogen stromen. Een maand waarin een erg dure plek onnodig wordt vastgehouden én een jongere niet op een passende plek zit. Met de komst van de Jeugdcirkel is een plek gecreëerd waar zorgaanbieders en alle domeinen binnen de gemeente elkaar treffen als er sprake is van maatschappelijke opvang van een jongere, om samen met de jongere een plan op te stellen. In de praktijk lijkt ook de Jeugdcirkel vast te lopen in de systeemwereld. Het gewenste out-of-the-box denken dat noodzakelijk is voor jongeren die de Jeugdcirkel benaderen (jongeren die juist vastlopen in het systeem) lijkt in de praktijk nog niet bereikbaar.

Oplossing

Zet in op doorstroom van jongeren naar het meest passend aanbod, en zorg dat er voldoende aanbod is. Met name woonvoorzieningen vormen een knelpunt, ga in gesprek met woningcorporaties om voor deze specifieke doelgroep plekken te creëren waar ze kunnen wonen op weg naar volwassenheid. Zorg dat jongeren die terug in beeld komen niet van het kastje naar de muur worden gestuurd. Zorg dat jongeren die zich na hun 18^e aanmelden via bijvoorbeeld de BCT of CJG direct worden geholpen. Stuur ze niet weg, maar grijp het momentum aan dat ze zelf om hulp vragen en bied ze perspectief. Als gemeente moeten we zichtbaar zijn en hulpverlenend, laat jongeren niet alleen naar jou toekomen maar zoek de jongeren op. Zorg dat de drempel om hulp te vragen niet te hoog wordt gemaakt, met name voor deze kwetsbare doelgroep.

Zet in op een doorbreekambtenaar, een Haarlems oliemannetje, die problemen oplost en door systemen heen weet te breken waar nodig. Ambtenaren die domein overschrijdend kunnen en mogen handelen en fungeren als vraagbaak, wegwijzer of probleemoplosser over de domeinen heen, en unieke en uitzonderlijke casuïstiek oplossen. Kader de opdracht voor deze ambtenaar/dit oliemannetje af, zodat alleen uitzonderlijke en complexe casuïstiek belandt bij deze medewerker. Maak daarbij gebruik van een checklist als afwegingskader om te bepalen of de jongere en zijn hulpverlening alles hebben gedaan om de knelpunten op te lossen. Als de volledige checklist dusdanig urgentie geeft is het aan de 'oliamannetjes' om, samen met de jongere, een oplossing te zoeken. We nemen dus niet de verantwoordelijkheid over van zorgaanbieders of jongeren, maar springen in uitzonderlijke gevallen in waar nodig.

Een doorbreekambtenaar kan bijvoorbeeld beslissen dat een 17 jarige, die over 3 maanden 18 jaar wordt maar nu al zelfstandig kan en wil wonen een tijdelijke uitkering krijgt, als overbrugging naar studiefinanciering. Maar dat betekent vooral dat als een jongere zelf aan de poort klopt met een hulpvraag, er creatief meegedacht wordt met deze jongere. De jongere is zelf aan zet en heeft de regie, maar zorgaanbieders en uiteindelijk gemeente doen wat nodig is om de jongere in de maatschappij mee te laten draaien.

Een goed voorbeeld is Groningen (stad en regio) waar wordt gewerkt aan de hand van een afwegingskader, door zorgaanbieders en zorgverzekeraars. Dit afwegingskader stelt een

aantal gerichte vragen, om te toetsen of de jongere (met hulp van zorgaanbieder) er alles aan heeft gedaan om zijn of haar situatie zelf op te lossen. Er wordt een checklist ingevuld, waarbij de jongere aangeeft op welk leefdomein er risico's liggen voor de toekomst van deze jongere, wat de jongere nodig heeft om deze risico's te ondervangen en hoe lang de jongere nodig heeft om dit te bereiken. Tot slot wordt gevraagd welke acties er zijn ondernomen door de jongere om de risico's te ondervangen, en met wie hierover contact is gezocht. Mocht hier een verzoek uit voortkomen aan de gemeente, om de jongere te helpen bij zijn of haar risico, wordt dit beoordeeld aan de hand van deze checklist. Als de jongere, en zorgaanbieder, alles heeft gedaan wat in hun macht lag is de gemeente aan zet. In de Groningse praktijk blijkt dit jaarlijks weinig voor te komen, en als het voorkomt zorgt de gemeente ook daadwerkelijk voor een oplossing.

Integraliteit

De problemen die jongeren rondom de 18-jarige leeftijd ervaren zijn niet specifiek toe te wijzen aan een bepaald leefdomein. Elke jongere ervaart weer verschillende knelpunten, maar bijna alle jongeren lopen er tegenaan dat ze problemen hebben met huisvesting, met financiën, met werk en inkomen of met onderwijs en inkomen, maar ook met gezondheid. Hoewel niet kan worden gesteld welk leefdomein hierin het belangrijkste is, lijkt de mening van professionals dat er eerst gezocht moet worden naar een stabiele leefomgeving. Oftewel, een dak boven je hoofd heeft de hoogste prioriteit. Pas dan kan verder gekeken worden naar een dagbesteding dan wel psychische hulpverlening of schulddienstverlening.

Casuïstiek laat zien dat ketenpartners elkaar te weinig en te laat betrekken. De vraag wie je betreft op welk moment kan door weinig professionals worden beantwoord, bij gebrek aan bekendheid over elkaars aanbod maar ook bij gebrek aan daadwerkelijke samenwerking. De verwachting dat zorgaanbieders hierin een proactieve houding aannemen en partners betrekken waar nodig lijkt in de praktijk nog te hoog gegrepen. Nog te vaak wordt er met een vragend oog naar de gemeente gekeken om samenwerking te faciliteren. Ook intern biedt de domeinoverstijgende samenwerking nog voldoende uitdagingen om elkaar vroegtijdig te betrekken. Het onderwerp leeft intern binnen verschillende afdelingen, wat gelukkig ook leidt tot veel praktische oplossingen. Hoewel dit is toe te juichen, komen oplossingen nog wel vaak vanuit één specifieke afdeling, en wordt er nog te weinig gezocht naar domeinoverstijgende en integrale oplossingen.

Oplossing

Er is geen één oplossing die voor elke jongere zal werken, en er is geen domein die het belangrijkste is. Het is zaak de hulpvraag van jongeren domein overschrijdend aan te pakken om te zorgen dat de volledige leefwereld van jongeren voldoende aandacht krijgt. Een actieplan voor jongeren zal dan ook domein overschrijdend moeten zijn, waarbij alle ambtelijke domeinen en hulpverlenende organisaties samen met de jongere een plan maken voor zijn of haar toekomst. Daarnaast moeten zorgaanbieders daadwerkelijk integraal met elkaar gaan samenwerken, en proactief handelen in het belang van de jongere, zonder dat de gemeente hier een aanjagende rol in hoeft te pakken.

Zorg dat professionals elkaar kennen en weten wat de ander doet. Zowel professionals binnen de gemeente als professionals van bijvoorbeeld zorgaanbieders moeten meer met elkaar in contact worden gebracht. Zet in op een projectleider 18-/18+ die de samenwerking tussen de verschillende domeinen bevordert en aanjaagt. Investeer in verbindingen tussen de verschillende leefdomeinen; wonen, werk, inkomen, zorg, financiën, veiligheid, onderwijs door een gezamenlijke werkgroep op te stellen. Deel kennis met elkaar, en faciliteer dat

kennis wordt vergroot, over alle leefdomeinen heen. Faciliteer zorgaanbieders met bijvoorbeeld procesbeschrijvingen over aanmelding en toegang van jongeren, zodat dit niet voor extra belemmeringen zorgt bij de doorstroom naar voorzieningen.

Rol ketenpartners

De gewenste transformatie bij zorgaanbieders vraagt extra aandacht. Zorgaanbieders hebben hun focus nog erg gericht op interne mogelijkheden. Niet geheel onbegrijpelijk, er ligt financiële druk bij zorgaanbieders en dus een perverse prikkel om zorg te verlenen. Beleid en begeleiding zoekt dan ook in eerste instantie naar interne mogelijkheden, terwijl juist voor deze doelgroep de blik op zelfstandigheid en toekomst gericht zou moeten zijn. Inclusief de vraag op welke plek de jongere en zijn hulpvraag het best passend aanbod vindt, irrelevant waar dat uiteindelijk zal zijn. Zorgaanbieders erkennen dat ze nog weinig samen werken, maar kijken hierdoor te weinig over de grenzen van het eigen aanbod heen.

Er lijkt met name weinig sprake van synergie tussen de oude pilaren van de oude Jeugdzorg na de decentralisatie en invoering van de Jeugdwet. De JGGZ, JR, AWBZ en JOH vinden elkaar nog niet in de praktijk. Er is nog geen of in ieder geval onvoldoende samenwerking tussen de oude pilaren aanwezig. In de praktijk is zichtbaar dat er vaak doorverwezen wordt naar bekende partners, bekende organisaties, maar dat dit niet altijd de best passende plek voor een jongere is.

Zorgaanbieders lijken daarnaast onderling de boot af te houden; ‘dit doen wij niet’, of, ‘dit kunnen wij niet’. Jongeren geven aan dat ze het gevoel hebben dat aanbieders ze liever kwijt dan rijk zijn, en het niet erg vinden dat ze worden overgedragen aan een andere organisatie. Er lijkt weinig sprake van een proactieve, outreachende aanpak richting jongeren. Zorgaanbieders zijn geneigd met name in te zetten op beheersing van een probleem, van de situatie, in plaats van op herstelgerichtheid en toekomst gerichtheid. Professionals geven zelf ook aan dat jongeren die te lang residentieel zitten zich gaan vervelen, en gaan klieren. Zorgaanbieders lijken onvoldoende in staat deze jongeren te motiveren en perspectief te bieden, vanuit perspectief van zowel de jongere als enkele professionals zelf.

Het risico bestaat dat de vraag van jongeren hierdoor niet altijd voorop staat; het aanbod van de zorginstelling en het hoofd (financieel) boven water houden lijkt relevanter. Er vindt weinig uitwisseling van jongeren plaats in het geval hij of zij bij een andere instelling beter op zijn plek zou zitten. Ook is er nog maar weinig sprake van een warme overdracht tussen aanbieders, mochten jongeren doorstromen van bijvoorbeeld een jeugdzorgaanbieder naar een Wmo-aanbieder. Daarbij lijkt er ook te weinig kennis bij de professional in de praktijk over het aanbod bij andere partners, en de mogelijkheden tot begeleiding bij anderen.

Zorgaanbieders lijken niet voldoende in staat vroegtijdig aan te kloppen bij de juiste instanties. Jeugdzorgwerkers willen jongeren bijvoorbeeld graag vroegtijdig voorbereiden op bijvoorbeeld de overgang naar zelfstandigheid en andere wetgeving, maar zien zelf door de bomen het bos niet meer in het woud van regelgeving. Dit werkt demotiverend voor de professional, die te vaak een dichte deur heeft getroffen en bij de volgende cliënt mogelijk niet eens meer moeite doet.

Jeugdzorgaanbieders geven aan dat de beschikkingen voor Wmo te lang duren, en ze daardoor stagneren in het proces. Maar, ook de gemeente wordt niet altijd in een vroegtijdig stadium betrokken. Pas als er sprake is van dusdanige urgentie dat een jongere op straat komt

te staan lijken jeugdzorgaanbieders aan de bel te trekken. Jeugdzorgaanbieders vinden het daarnaast onduidelijk wanneer een Wmo beschikking wel of niet wordt afgegeven. Naar hun idee lijkt er willekeur in te zitten, bijvoorbeeld over de termijn waarbinnen een beschikking wordt afgegeven.

Jeugdzorgaanbieders lijken het moeilijk te vinden de jongere een duidelijke plek te geven in zijn of haar plan, en staan soms te veel in de ‘zorg-modus’ in plaats van de vragende modus. Niet voor de jongere bedenken wat zijn/haar plan wordt, maar mét de jongeren: wat heb je nodig om op punt X te komen, waarbij de jongere zelf bedenkt wat punt X is. Daadwerkelijk naast de jongere gaan staan, en hem of haar motiveren om zelf keuzes te maken en die ook uit te voeren. De praktische voorbereiding van jongeren op volwassenheid, waarbij ruimte is voor vallen en opstaan, lijkt nog een uitdaging te vormen.

Oplossing

In het programma van eisen zal specifiekere worden ingezet op samenwerking tussen zorgaanbieders, en een transformatie in attitude van zorgaanbieders. De jongere moet voorop komen te staan, waarbij het systeem onderliggend is en het proces niet moet stagneren.

Er wordt een kerngroep van (jeugd)zorgaanbieders opgericht die de gemeente zal adviseren over de overgang van jongeren op weg naar volwassenheid. Vanuit de praktijk, vanuit casuïstiek, zal constant moeten worden geschakeld en geëvalueerd zodat jongeren de zorg continuïteit en het aanbod krijgen die bij ze past. Samen met deze kernwerkgroep zal er gezocht worden naar doorontwikkelingen en innovatie op dit thema en een versterking van de samenwerking tussen zorgaanbieders.

Daarnaast zal, in samenwerking met het CJG en Wmo, het proces van Jeugdwet naar Wmo inzichtelijk worden gemaakt en verspreid onder alle zorgaanbieders zodat verwachtingen en (on)mogelijkheden in werkprocessen van bijvoorbeeld aanmeldingen helder zijn. Tot slot zal, naar het voorbeeld van Groningen, een afwegingskader worden opgesteld voor ketenpartners en jongeren. Middels dit afwegingskader worden zorgaanbieders gedwongen al het mogelijke te doen, in samenwerking met de jongere en voor de jongere, zodat de gemeente alleen een escalatie-middel vormt in gevallen van nood.

6. Tot slot

De decentralisatie binnen het sociaal domein bevindt zich nog in een opstartende fase. Het is nog vallen en opstaan, en vooral leren van de praktijk. De knelpunten die jongeren tegenkomen in de leeftijd rondom 18 jaar zijn typerend voor de transformatie die wordt beoogd in het sociaal domein, en zijn niet uniek voor Haarlem maar laten een landelijke ontwikkeling zien. Het samenkomen van meerdere wettelijke kaders, het samenkomen van (nieuwe) ketenpartners en ambtenaren uit allerlei domeinen zorgen voor onontgonnen terrein. Een thema waar gelukkig al veel problematiek wordt opgepakt door de verschillende afdelingen en op onderwerpen al veel doorontwikkeling plaatsvindt, maar waar een structurele en integrale oplossing nog niet voldoende tot uitvoer is gekomen.

Een aantal oplossingsrichtingen voor het verbeteren van zorg continuïteit en passend aanbod voor jongeren wordt ondertussen al opgepakt. Tussen de wmo-casemanagers en CJG vindt regulier overleg plaats en weet men elkaar steeds beter te vinden, en wordt casuïstiek steeds makkelijker ‘opgelost’. De afdeling schulddienstverlening heeft een pilot ontwikkeld die zich specifiek richt op jongeren. In januari 2017 is er een startbijeenkomst geweest van de adviserende werkgroep van (jeugd)zorgaanbieders. Daarnaast wordt er in samenwerking met de afdeling Jeugd en Wmo gewerkt aan een afwegingskader om te bepalen of er sprake is van (verlengde) Jeugd of Wmo, en een financiële doorvertaling zodat er achter de schermen een verrekening kan plaatsvinden zonder dat een jongere hier hinder van ondervindt. Een groot deel van de oplossingen wordt daarnaast meegenomen in het Programma van Eisen voor de inkoop van zorg vanuit zowel de Jeugdwet en Wmo vanaf 2018.

Hoewel er geen één oplossing te noemen is valt of staat alles voor deze kwetsbare doelgroep met professionals die creatief meedenken en op zoek gaan naar passend aanbod, in samenwerking met alle daarvoor benodigde partijen. Het gaat om een vernieuwde inrichting van werkprocessen en samenwerkingsstructuren, om daadwerkelijk maatwerk te kunnen bieden aan jongeren. Om dit voor alle jongeren beschikbaar te maken is het cruciaal dat de gehele keten rondom een jongere gaat samenwerken, op alle leefdomeinen waar een jongere zich bevindt (zorg, werk, leren, wonen, veiligheid) en met alle zorgaanbieders, ketenpartners en het sociale netwerk die zich rondom een jongeren bewegen. Een continu beschikbaar en bereikbaar passend aanbod voor jongeren wordt pas werkelijkheid als iedereen achter de schermen gaat samenwerken in het gezamenlijk belang; de jongere op weg helpen naar volwassenheid.

7. Bronnenlijst

Beer, Y. de (2011). De Kleine Gids. Mensen met een lichte verstandelijke beperking. Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Centraal Bureau voor Statistiek, 2015.

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders,
<http://www.dsm5.org/psychiatrists/practice/dsm>

Leerplein Midden- en Zuid-Kennemerland, <http://www.leerplein-mzk.nl/rmc-en-jouw-recht-op-onderwijs/>.

Kwartaalcijfers zorgaanbieders, eerste kwartaal 2015.

Leerplein Midden- en Zuid-Kennemerland: <http://www.leerplein-mzk.nl/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht/>.

Landelijke Jeugdmonitor, www.lokalejeugdspiegel.databank.nl

Nederlands Jeugdinstituut, www.nji.nl

Uitvoeringsprogramma Maatschappelijke opvang 2016/2017, gemeente Haarlem.

Vereniging Nederlandse Gemeenten,
https://vng.nl/files/vng/publicaties/2014/20141119_factsheetwoonplaatsbeginsel.pdf

Input jongeren

Input ouders

Input zorgaanbieders

- CJG
- Kenter Jeugdhulp
- Opvoedpoli
- CareExpress
- Hartekamp
- Jeugd- en Gezinsbeschermers
- Lijn5
- William Schikker Groep
- Parlan Jeugd- en opvoedhulp
- Parnassia
- SIG
- Triversum
- Prodeba
- RIBW/K-AM
- Leger des Heils
- Vast&Verder
- Streetcornerwork